

ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΕΣ ΗΜΕΡΕΣ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- ΠΕΤΡΟΣ ΦΩΤΕΙΝΟΣ . . . «Τὸ φιλολογικὸ σαλόνι» (καινούργια καὶ παλιά)
- ΑΛΚ. ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ . . . «Μέδουσες» (διήγημα)
- ΓΙΩΡ. ΘΕΟΤΟΚΑΣ, ΚΟΣ. ΠΟΛΙΤΗΣ, ΓΙΩΡ. ΣΑΡΑΝΤΑΡΗΣ «Ἡ νεοελληνικὴ λογοτεχνία στὰ τελευταῖα εἴκοσι χρόνια»
- ΓΙΩΡΓΟΣ ΔΕΛΙΟΣ . . . «Ἡ ζωὴ παίζει τὸ κρυφτούλι»
- EDMOND JALOUX . . . «Ὁ Ἄντρέ Ζιντ καὶ τὸ πρόβλημα τοῦ μυθιστορήματος» (μετάφραση Γ. ΔΑΜΟΡΗ)
- Ι. ΜΠΗΤΟΣ . . . «Τὸ τραγούδι τοῦ γάμου»
- ΟΔΥΣΣΕΑΣ ΕΛΥΤΗΣ . . . «Παράθυρα πρὸς τὴν πέμπτη [ἐποχὴ]
- ΡΙΤΑ ΜΠΟΥΜΗ ΠΑΠΠΑ . . . «Ἀγαπῶ» (ποίημα)
- ΓΙΑΝΝΗΣ ΣΚΑΡΙΜΠΑΣ . . . «Ζητήματα ἠθικῆς τάξεως»

Ἡ κριτικὴ τοῦ βιβλίου

ΠΑΥΛΟΣ ΠΕΤΡΙΔΗΣ: ΓΙΑΝΝΗ ΑΠΟΣΤΟΛΑΚΗ «Ὁ Κρυστάλλης καὶ τὸ Δημοτικὸ Τραγούδι» - ΒΑΣΟΣ ΒΑΣΙΛΕΪΟΥ: ΓΙΩΡΓΟΥ ΘΕΟΤΟΚΑ «Εὐριπίδης Πεντοζάλης κι' ἄλλες ἱστορίες».

Ἡ κίνησι τῶν ιδεῶν

Β. ΤΑΤΑΚΗΣ: Ε. Π. ΠΑΠΑΝΟΥΤΣΟΥ «Περὶ ἐπιστήμης».

Ἡ μουσικὴ

Π. ΦΟΡΜΟΖΗΣ: Κριτικὴ τῶν Συναυλιῶν τοῦ Μηνός — Συναυλία Σ. ΦΑΡΑΝΤΑΤΟΥ — Συναυλία ΖΩΗΣ Μ. ΒΛΑΧΟΠΟΥΛΟΥ τῆ συμμετοχῇ ΜΙΧΑΗΛ ΒΛΑΧΟΠΟΥΛΟΥ

Φιλολογικὲς ἐπικαιρότητες

Χρονικά

ΓΥΡΩ ΑΠ' ΤΗΝ ΚΙΝΗΣΗ

ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΕΣ ΗΜΕΡΕΣ

ΜΗΝΙΑΙΟ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: ΒΑΣΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ: ΑΕΤΟΡΡΑΧΗΣ 31 - ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ

ΤΗΛΕΦΩΝΟ 36.44

ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ ΚΑΙ ΕΜΒΑΣΜΑΤΑ

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΓΟΡΓΙΑΣ

ΕΓΝΑΤΙΑΣ 72 - ΤΗΛΕΦΩΝΟΝ 25-72

Συνδρομή ετήσια δραχ. 80
» εξωτερικού δολ. 11/2

ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

Κλέωνος Παράσχου «Δέκα Έλληνες λυρικοί» (κριτικές μελέτες) 'Αθήνα, 'Αθηνάς Ταρσούλη «'Ασπρα νησιά» (ταξιδιωτικές εντυπώσεις) 'Αθήνα, Στύλιανος Κυριακίδου «Τι είναι ή λαογραφία και εις τι δύναται να ωφελήση ή ασουδή της» (μελέτη), Γ. Γουκαλά «'Ελντοράντο» (ποιήματα) 'Αθήνα, 'Αθανασίας Π. Μαγιάκου «'Η γυναίκα στο δημοτικό τραγούδι» (δύο διαλέξεις) 'Αθήνα, Μόσχας Αλεξίου «Μυστικός Δείπνος» (ποιήματα) 'Αθήνα, 'Ιωάννης Μαλανδρινού «Στο δρόμο του ήλιου» (πρόζες) 'Αθήνα, Γιάννη Λεύκη «Βασίλης Μιχαηλίδης, ο ποιητής της Κύπρου» (μελέτη) Κύπρος, 'Αντη Περονάη «Ρυθμοί της ζωής» (ποιήματα) Κύπρος, Νίκου Γρυκάρη «Γύρ' από τόν υπερρεαλισμό, την 'Ελλάδα κ' ένα βιβλίο» (άρθρο) Ζάκυνθος, Μηνά Δημάκη «Φύλλα τέχνης» (στίχοι) 'Ηράκλειο, Β. Λασούδα «Πλάτωνος 'Ιων» (κριτική και ερμηνευτική έκδοση) 'Αθήνα.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ: «Νεοελληνικά Γράμματα» (εβδομαδιαία έκδοση) 'Αθήνα, «Νεοελληνική Λογοτεχνία» (αριθ. 3) 'Αθήνα, «Πνευματική Ζωή» ('Ιανουάριος) 'Αθήνα, «Νέα Πνοή» (Δεκέμβριος) Θεσσαλονίκη, «Παγκόσμιος 'Ανθολογία» (αριθ. 11) 'Αθήνα, «Παιδαγωγική» ('Ιανουάριος) 'Αθήνα, «Τραπέζιτική» (Δεκέμβριος) 'Αθήνα, «Κρητικές Σελίδες» (Σεπτ.-Δεκέμβριος αφιερωμένο στον ποιητή Σωτ. Σκίτη) 'Ηράκλειο, «Βαλκανική Λογοτεχνία» (αριθ. 7) 'Αθήνα.

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ: «Νέοι Καιροί» Πειραιεύς, «Σημεία» Καβάλλα, «'Η Φωνή του Αιγίου» Αίγιο, «'Εφημερίς των Λεσβίων» Μιτυλήνη, «Πρόσodus» 'Αλμυρός.

ΚΑΘΕ ΚΥΡΙΑΚΗ

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

'Εβδομαδιαία φιλολογική-καλλιτεχνική επισημονική εφημερίδα

Διευθυντής: ΔΗΜ. ΦΩΤΙΑΔΗΣ

ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΕΣ ΗΜΕΡΕΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 1938

ΤΕΥΧΟΣ 1

ΓΥΡΩ ΑΠ' ΤΗΝ ΚΙΝΗΣΗ

Μένουμε ικανοποιημένοι από την ύποδοχή που έγινε στο περιοδικό μας με τη νέα του εμφάνιση. Κι' από τα σχόλια. Συγκινήθηκαν οι καλοπροαίρετοι, συγκινήθηκαν κ' οι πικρόχολοι· όσο κι' αν είναι οι τελευταίοι λιγστοί φανερώθηκαν κ' έπαιξαν με τόν ύπαινιγμό κ' άφησαν να φανή ή δυσφορία. Είναι μια ήττα της κακής πρόθεσης. 'Αλλ' ή Θεσσαλονίκη αρχίζει να πιστευή και ν' αγαπά τόν περιοδικό της. 'Η έπιτυχία είναι σημαντική και μάς ένθαρρύνει.

ΠΑΡΕΞΗΓΗΣΕΙΣ

Μερικά από τά σημειώματα του περασμένου μηνός, παρεξηγήθηκαν. Φαίνεται ότι μερικούς έξενισε ό τρόπος. Κάτι τόν άνήσυχο υπήρχε στην έκφραση. 'Η κάποια ειρωνεία πάρθηκε σά διάθεση μόνιμη κι' απόλυτη κ' όχι σάν επιφύλαξη μικρή άπάνω σ' όρισμένα γεγονότα κ' όρισμένες λεπτομέρειες κ' όχι σάν αποτέλεσμα ανάγκης, για νά σώζεται από κάποτε άνώδυνα και χαρούμενα ή άλήθεια.

«'Ενα περιοδικό μπορεί νά κρίνη μάλλον άσχήμια. 'Αλλά δέν είναι πάντα σοβαρό τόν σκυθρωπό, τόν συνοφρωμένο. Μπορεί νά έκφράση μία γνώμη άπάνω στο κάλλιτεχνικό και στο ήθι-

κό επίπεδο. Μπορεί νά καταγγέλλη δίχως φραστικές άυστηρότητες και όξύτητες, τήν άσυνέπεια, τή μικρότητα, τόν παραλογισμό. Και τά σημειώματα έτσι πρέπει νά κρίνονται, από τόν περιεχόμενό τους, από τήν άλήθεια που κλείνουν κ' όχι από τόν τόνο και τόν παιχνίδι τους.

ΜΑΤΙ ΑΓΡΥΠΝΟ

Φιλοδοξία μας είναι ν' άποδείξουμε ότι υπάρχει έδώ ένα μάτι αγρυπνο. 'Ενα μάτι που ξέρει νά έκτιμά, λόγου χάριν, τή ρωμαλέα προσπάθεια τής «'Νέας 'Εστίας» όχι όμως και τόν δειλό της πνεύμα. 'Οχι και τόν μισό έκείνο χαμόγελο που άφήνει όταν σχολιάζη άπόψεις τών άλλων.

Τήν άνωτερότητα που δικαιολογεί έναν κάποιον άέρα, δέν τήν παίρνει κανείς μόνος του. Οι άλλοι τόν τήν προσφέρουν.

Η ΕΠΑΡΧΙΑ

'Ακόμα σέρνονται μερικά ύπολείματα συζητήσεων για τήν πρωτεύουσα και τήν έπαρχία. Θά λεχθή άλλη μία φορά ότι στα γράμματα υπάρχει μόνον 'Ελλάδα. Οι άξίες άναφαίνονται παντού όπου βρίσκονται. Δέν έχει μόνον ή πρωτεύουσα τόν προνόμιο νά τις πολιτογραφή. Κι' ένα σχετικό άρθρο τού κ. Σκαρίμπα δημοσιεύουμε στο τεύ-

χος τουτο, δίχως νά τό παίρνομε σάν έκδήλωση έκστρατείας αντίαθηναϊκής άλλα σά διαμαρτυρία έντονη γιά τίς άδικες επίθεσεις, πού δοκίμασεν ό συγγραφέας.

ΕΠΙΔΕΙΚΤΙΚΗ ΑΓΝΟΙΑ

Γράφοντας ό κ. Μυριβήλης γιά τούς λογοτέχνες τής έπαρχίας τολίζει:

— «Υπάρχει και ζή στή Φλώρινα ένας συγγραφέας πρώτης σειράς. Δέ θορυβεί και δέν κοκορεύεται. Είναι ό Μόδης ό παλαιός Μακεδονομάχος και πολιτευτής».

Έκτιμούμε τήν εργασία τοῦ κ. Μόδη, πολύτιμη σάν ύλικό μέ φανερές ατέλειες φόρμας. 'Αλλ' ό κ. Μυριβήλης, θυμήθηκε τόν κ. Μόδη, γιά νά μήν αναφέρει άλλον κανένα από όσους δουλεύουν στή Μακεδονία. Τόν άνακάλυψε, γιά ν' άγνοήση τούς άλλους.

ΣΟΥΡΡΕΑΛΙΣΜΟΣ

Λέγαμε ίσαμε τώρα ότι ή 'Αθήνα μένει πιστή, στήν κλασική της παράδοση. Όμως άν κρίνομε από τίς ποιητικές συλλογές τοῦ τελευταίου καιροῦ τί θραύση πού έχει κάμει ό σουρρεαλισμός! Η μόδα, ήρθε κάπως άργά στόν τόπο μας, σ' έποχή πού όλος ό άλλος κόσμος άρχίζει νά γράφη άπλά και νοητά πράματα. 'Ανθρωποι πού δέν έχουν νά ποθνε τίποτε, κάνουν προσπάθεια έναγώνια γιά τήν έκφραση. 'Αν τά ίδια πράματα μέ τήν ίδια διάθεση και τήν ίδια ένταση τάλεγαν μέ τρόπον άπλούστερο, τί θα είχε μείνει;

ΤΟ ΒΙΚΕΛΕΙΟ

'Εξαιρετικά ένδιαφέρον είναι τό άρθρο τοῦ κ. Ξενοπούλου γιά τό Βικέλειο τής 'Ακαδημίας. Μας φανερώνει τίς μεταμορφώσεις του.

Ό κ. Ξενόπουλος, είχε βρη δυό έξαιρετικά μυθιστορήματα: Τούς «Παραστρατημένους» τής κ. Λ. Νάκου και τήν «'Αργώ» τοῦ κ. Θεοτοκά. Σκέφτηκε, λοιπόν, ότι τό βικέλειο βραβεϊο τής 'Ακαδημίας, πρέπει νά δοθεϊ στήν κ. Νάκου. 'Επειτα όμως συνεργάστη-

κε μέ τόν κ. Μελά έξήτασαν οι δυό τους τά συγγράμματα, άνεκάλυψαν ότι οι «Παραστρατημένοι» έχουν πολλά σόκιν και είπαν, ότι τό βραβεϊο πρέπει νά δοθη στόν κ. Θεοτοκά, πού μπορεί νά έλευθεριάζη από λίγο, άλλα δέν «άριστερίζει», όπως ή κ. Νάκου. Τότε ό κ. Ξενόπουλος είπε, σωστά, ό κ. Θεοτοκάς πρέπει νά πάρη τό βραβεϊο και ή ΚΑ Νάκου νά περιορισθί στόν έπαινο.

'Υστερα από λίγο καιρό, έγινεν ή γενική συνέλευση τής 'Ακαδημίας. Διαβάστηκαν περικοπές όλόκληρες από τά έργα. 'Εφριξαν οι κ. κ. 'Ακαδημαϊκοί. Και ό κ. Ξενόπουλος, μέσα στο σοφό εκείνο περιβάλλον, όχι μόνο ντροπιάσθηκεν άλλα και μετανοίωσε πού σκέφτηκε νά δοθη τό βραβεϊο σέ μιá τέτοια βορβορική φιλολογία. Και ψήφισε, μαζί μέ τούς άλλους, νά μη δοθη τό βραβεϊο σέ κανένα.

Ό κ. Ξενόπουλος έχει δυό νοοτροπίες: τή νοοτροπία τοῦ ελεύθερου συγγραφέα και τή νοοτροπία τοῦ ακαδημαϊκοῦ. Ό ακαδημαϊκός πνίγει τό συγγραφέα.

Η ΑΚΑΔΗΜΙΑ

Στήν 'Ακαδημία υπάρχουν γεωλόγοι, ορυκτολόγοι, έντομολόγοι, γεωγράφοι, αστρονόμοι και ότι άλλο μπορεί νά φαντασθί κανεις. 'Υπάρχουν και δυό-τρεις λογοτέχνες. Όλοι αυτοί οι έπιστήμονες μαζεύονται κι' άποφασίζουν άν πρέπει νά δοθη ή όχι τό βραβεϊο, σ' ένα έργο λογοτεχνικό;

'Αλλά μέ ποιό δικαίωμα; 'Η λογοτεχνία είναι τόσο άπλη, τόσο φανερή, δέν έχει κι' αυτή τό μυστικό της, δέ θέλει μιá προηγούμενη μύηση, ή τουλάχιστο μιá προπαρασκευή, και μπορεί νά τήν κρίνει έτσι εύκολα και ν' άποφασίζει γιά τήν άξία ή γιά τήν άπαξία ενός βιβλίου, ό έντομολόγος, ό μηχανικός, ή όποιος άλλος;

Και οι τέτοιες άποφάσεις τής 'Ακαδημίας, ποιá σημασία μπορούν νά έχουν;

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

'Η ΧΕΝ τής Θεσσαλονίκης ζητήσεν από διάφορους λογίους τών 'Αθηνών, νά στείλουν βιβλία τους, γιά νά διαβάσουν τά φτωχά κορίτσια.

'Εχουμε τή γνώμη ότι δέμπορουν ν' όποχτήσουν μ' αυτό τόν τρόπο βιβλιοθήκες τά διάφορα φιλανθρωπικά σωματεία' όπως αγοράζουν τά έπιπλά τους έτσι πρέπει ν' αγοράζουν και τά βιβλία τους. Λίγοι είναι οι πλούσιοι λογοτέχνες πού θα μπορούσαν νά στείλουν τά έργα τους δωρεάν. Γιά τούς άλλους, τούς πολλούς, τό βιβλίο είναι τό καπιτάλι τους. 'Απ' αυτό θα ζήσουν.

ΕΝΑ ΘΕΑΤΡΙΚΟ ΕΡΓΟ

Φαίνεται νά θριαμβεύη στήν 'Αθήνα ένα θεατρικό έργο τοῦ κ. Μωραϊτίνης, τό «Α-μπέ-σέ-ντέ». Όλες οι έφημερίδες καταχώρισαν επαινετικές κριτικές, μ' ένα τρόπο πεθαμένο. Όλοι οι κριτικοί μιλούσαν γιά εύφυα, γιά «χρυσόσκονη πνεύματος», γιά νοσταλγίες και κομψότητες ποικίλες. Όμως κι' όλοι ήταν σά νά τοῦλεγαν γιάτί καταπιάνεται μέ θεατρικά έργα, άφού δέν έχει τή δυνατότητα νά τά βγάλη πέρα.

Βρέθηκε όμως κι ένας νεαρός κριτικός πού τοῦγραψε δυσάρεστα πράματα. Ό κ. Μωραϊτίνης τότε δημούσεως ένα χρονογράφημα, ακολουθώντας τήν πλατωνική διαλεκτική. Τά συμπεράσματά του είναι σπουδαία.

'Ό κ. Μωραϊτίνης άποδεικνύει, ότι δίνεται ένα έργο γιά νά ζήση ένας όλόκληρος θίασος. Ό θίασος είναι μιá έπιχερηση μεγάλη μέ έξήντα πρόσωπα, τό ελάχιστον. Δέν πρέπει λοιπόν, νά γράφη μιá δυσμενής κριτική, διότι μπορεί νά καταστραφή ή έπιχείρηση και τά έξήντα άτομα θα μείνουν στο δρόμο.

'Αλλά μαντεύει ότι ό συνομιλητής θα τό πη:

— Γράφω γιάτί τό θέατρο και τό βιβλίο άπευθύνονται στο πολύ κοινό.

Και άπαντά ό κ. Μωραϊτίνης πολύ εύστόχως:

— Τότε γιάτί δέ βρίζεις και τή νέα έφημερίδα πού έξεδόθη χθές τό πρωϊ νά ποθμε και γιάτί δέν επικρίνει τήν ύλη τους, τά στοιχεία της, τούς συνεργάτες της!...

'Όστε, κατά τόν κ. Μωραϊτίνην ένα θεατρικό έργο έχει τήν ίδια λογοτεχνική άξία πού έχει και μιá όποια έφημερίδα. Κρίνει από τά δικά του 'Ισως. Κι' όμως δέν άπορεί γιάτί τοῦγραψαν επαινετικές κριτικές, ένώ τίποτε δέν έγραψαν γιά τή νέα έφημερίδα πού έκδόθηκε...

ΓΙΑ ΡΕΚΛΑΜΑ

'Ενα κινηματογραφικό έργο: «Στιγματισμένες γυναικες». Μέτριο έργο. Και στή ρεκλάμα οι φωτογραφίες τής Κοτοπούλη, τοῦ Ξενοπούλου, τοῦ Βεάκη και τοῦ Συναδινου. Και όπεύθυνες δηλώσεις τους ότι τό έργο είναι ύπεροχο.

Τά ίδια ή άλλα φημισμένα πρόσωπα δίνουν τή γνώμη τους γιά νά ρεκλαμαρισθοῦν διάφορα προϊόντα ή έμπορεύματα.

Φροντίζουν νά κάμουν τό όνομά τους ελαφρότερο.

Και μιλάμε ειδικότερα γιά τούς δυό πρώτους!

Ο ΛΙΒΕΛΛΟΣ

Τό περασμένο έτος δέν τό βρήκαν αξιόλογο οι κριτικοί. Τίποτε τό γενναίο. Τό διακόσμησαν μόνον άτέλειωτοι φιλολογικοί καυγάδες.

Δέν είμεθα σύμφωνοι μ' εκείνους πού βρίσκουν ότι οι καυγάδες οι φιλολογικοί δέ χρειάζονται. Δείχνουν μιá ιδιοσυστασία. Μόνο πού δέλουν περισσότερο δούλεμα. Κ' είν' αλήθεια ότι εδώ στήν 'Ελλάδα, πολύ-πολύ δέν έχουμε καλλιέργησει τό λογοτεχνικό είδος τοῦ λίβελλου. Όταν όμως οι καυγάδες είναι ώμοί, είναι χοντροί και βάνουσαι περνάνε σά βοή λέξεως δίχως ν' άφήνουν έντύπωση.

‘Αλλ’ ό πόλεμος επιτρέπεται στά Γράμματα. ‘Επιβάλλεται. Δείχνει ζωτικότητα.

Σίγουρα τό έτος 1938 θά είναι πλούσιο, θά είναι γόνιμο. Στή Θεσσαλονίκη έχουμε ένα μυθιστόρημα του κ. Δέλιου. Κυκλοφορεί σέ λίγο μία σειρά διηγημάτων του κ. Γιαννοπούλου. ‘Ετοιμάζονται για έκδοση οί κ. κ. Κ. Πολίτης, Θεοτοκάς, Καραγάτσης, Σκαρίμπας και κάμποσοι άλλοι. Θά έχουμε πολλά και ώρατα βιβλία.

‘Ο περασμένος χρόνος ήταν ένας χρόνος προπαρασκευής.

ΕΡΕΥΝΑ

Οί «Μακεδονικές ‘Ημέρες» άνοιξαν μία έρευνα για τίς κατευθύνσεις, τίς λογοτεχνίας. Θά εκθέσουν τίς άπόψεις τους οί ενδιαφερόμενοι. Κύριος σκοπός όλων αυτών των έρευνών, όπου αναφέρονται και όνόματα, είναι, ύστερα από τόσες άναμοχλεύσεις, νά δοθής ένα καταστάλαγμα. Σιγά-σιγά δημιουργείται συνείδηση της άξίας του καθενός. Το καθενός τό έργο εξετάζεται και φωτίζεται καλλίτερα. Γίνεται μία κριτική έργασία πύ συνειδητή, πύ ομαδική. Και τό άποτέλεσμα θά είναι νά πέσουν οί άμφίβολες άξιες, όλες εκείνες πού στάθηκαν άπάνω στά φτερά της διαφήμισης, ή πού έρέθεισαν την πρώτη

έντύπωση, για νά μείνουν όσοι Ικανοί.

ΜΕΓΑΛΟΙ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

Πήγε στο Παρίσι για την “Εκθεση ή Κα Λιλίκα Νάκου...” Α, τό Παρίσι είναι ό όμφαλός της γής,—είπεν ή Κυρία.

‘Αλλ’ έκανε και τή σύγκριση.

— “Εί λοιπόν, ένοιωσα τή μεγαλύτερη χαρά στήν ψυχή μου, διαπιστώνοντας ότι έχουμε μερικούς διανοούμενους πού είναι άξιοι όχι μονάχα νά συγκριθούν, μά και νά ύψωθούν στο ίδιο άνάστημα μέ μερικούς ξένους γνωστούς και μεγάλους συγγραφείς.

— Θάχετε την καλωσύνη νά μου τους όνομάσετε, άν δέν νομίζετε πώς ξεπερνά τή δημοσιογραφική διακριτικότητα; έρωτά μέ σχολαστική ευγένεια εκείνος πού παίρνει τή συνέντευξη.

Πρόθυμη ή Κα Νάκου άπαντά.

— Δέ μ’ έμποδίζει σέ τίποτε. Π. χ. στήν άξία ενός Γ. Βεντήρη, ενός Μάρκου Αυγέρη και μερικών άλλων άκόμα πού τό όνόματά τους μου ξεφεύγουν (...“Αχ! πώς ξεφεύγουν αυτά τά όνόματα;)

‘Η Κα Λιλίκα Νάκου, από μεγάλους συγγραφείς, δέ φαίνεται νά καταλαβαίνει και μέγала πράματα...

ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΑ ΚΑΙ ΠΑΛΙΑ

ΤΟ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟ ΣΑΛΟΝΙ

“Όταν ό κ. Σαγιαξής γύρισε από τή Γερμανία πήγε στήν πατρίδα του, τό Μοναστήρι. Σπούδασε βαλκανιολογία, κι’ έγινε ποιητής. ‘Αλλά τό Μοναστήρι της εποχής εκείνης ήταν ειδυλλιακό και βάρβαρο. “Εβγαζε νοικοκυρέους, έθνικούς εργάτες και τύπους. Κάμποσοι νέοι είχαν βγει άντάρτες και πολέμησαν στο Μορίχοβο, όπου κατάλαβαν ότι άλλα τους έλεγεν ό καθηγητής πού τους είχε συστήσει νά πάρουν τά όπλα. “Όμως δέν τό είπαν πουθενά και σά γύρισαν πίσω μετά τό Σύνταγμα, έκαμαν τόν χαρούμενο ήρωα, κι’ άφησαν λίγο τά γένεια τους νά μεγαλώσουν. “Εθριάμβευσε τότε κι’ ένας άλλος τύπος. “Ηταν κουρέας. Καλλιεργούσεν όμως μία φυσιογνωμία αυστηρή και σέ μιάν εποχή πού όλωνών τά μουστάκια ήταν πεσμένα, σάν από κούραση και άφροντισιά, αυτός τά κρατούσε περήφανα αλλά Κάιζερ. Είχε κι’ ένα περίφημο, πανάκριβο άλογο, ό μόνος πού είχε άθε βράδυ τίς βόλτες του στους κεντρικούς δρόμους. Κανένα δέ λογάριάζε. Κι’ όταν περνούσε, άνοιγαν τά παράθυρα και τόν έβλεπαν τά κορίτσια, μέ πρόσωπο γελαστό.

“Ηταν κι’ ό κ. Παπάζογλου. Κι’ αυτός μόλις είχε γυρίσει από τή Γερμανία, όπου έμαθε τή «βαθυστόχαστη γερμανική» στήν έντέλεια, και μύηθηκε στά μουσικά του άρχαίου παγανισμού για νά γίνει έχθρός του χριστιανικού πνεύματος αδιάλλακτος.

“Εν, άπόγευμα Κυριακής, όλοι οί καλοί νοικοκυρέοι είχανε μαζευθεί στο μεγάλο έξοχικό κέντρο, την «Τέρ-

ψη». ‘Ο Παπάζογλου ξεχώριζε άνάμεσα σ’ όλους, τέλειος τζέντελμαν. ‘Αλλ’ ή ζέση ήταν αρειά κι’ όλόδροσο τό νερό της μεγάλης χαβούζας του κήπου. ‘Απλά φυσικά, έβγαλε τά ρούχα του μπροστά στον κόσμο, τίς γυναίκες, τά κορίτσια, κι’ όλόγυμνος βούτηξε στο νερό. Το γυμνό κορμί του έφερε πανικό στά πλήθη και σέ δυό λεπτά άδειασεν ό κήπος. Σκέφθηκε τότε ό Παπάζογλου ότι έτσι θάφευγαν οί άμαθρούδες όταν έκαναν την εμφάνισή τους οί φαύνοι.

Και, στο βιβλιοπωλείο του κ. Τσάλη μαζεύονταν και μιλούσαν οί λόγιοι της πόλης, ό κ. Νώτης, ό κ. Δούμας και άλλοι. Μιλούσαν για τό ελληνικό ιδανικό, για τή Μεγάλη ‘Ιδέα.

Τότε πήγε κι’ ό κ. Σαγιαξής στο Μοναστήρι μέ τό φωτοστέφανο της ποιητικής δόξας του και την έμβριθεια της γερμανικής σοφίας.

‘Ο πατέρας του κ. Σαγιαξή έπεριμενε τό γύ του μέ περιέργεια μεγάλη για νά ιδής τί βγήκεν από όλη του την περιπλάνηση και τή σπουδή. Πρακτικός και δουλευτής καθώς ήταν, δυσφορούσε γιατί τόν έβλεπε όχι σά δικιά του συνέχεια, αλλά σάν κάτι διάφορο και ξεριζωμένο. Είχε άκούσει ότι είναι και ποιητής. Δίχως νά καταλαβαίνη τί σημαίνει αυτό, μισούσε τή λέξη. Κι’ άφου μίλησαν κάμποση ώρα, είπε στους φίλους του:

— Ξόδεψα χίλιες λίρες για νά τόν σπουδάσω. Είμαι έτοιμος νά ξοδέψω άλλες τόσες για νά ξεμάθης αυτά πού έμαθεν.

‘Ωστόσο, ό κ. Σαγιαξής, βάλθηκε νάέκπολιτίση τήνπατρίδα του.” Άνοιξε

τό «Φιλολογικό Σαλόνι», όπου μαζεύονταν και κορίτσια. Κυριαρχούσα φυσιογνωμία ό ποιητής, άπήγγειλλε ποιήματα δικά του και ξένα. Μιλούσε για τό Μαρτζώκη τόν προστάτη του, μιλούσε για τόν Πορφύρα και τούς δικούς του θριάμβους στό σαλό-νι του Τιμ. Τιμ. Άμπελη. Μιλούσεν άκόμη για τή Γερμανία, για τήν αγάπη τή γερμανική. Έτσι αúτου στό Βερολίνο μιá ώραία δεσποινίς «συνδέεται» μ' έναν άντρα. Ύστερα παντρεύεται με άλλον, κρατάει όμως τή φιλική σχέση με τόν πρώτο. Κι' ό σύζυγός της γίνεται φίλος του.

Καινά δαιμόνια έφεραν ό κ. Σαγιαξής στη πατρίδα του. Άλλ' ήταν τόσον άβρινος και άβρός, πού κανέννας δέ θιγονταν. Περνούσαν άπάνω από τά πράματα, ανάλαφρος, θωπευτικός κι' ήταν τά λόγια του μαλακά σά βελούδο. Τόν άκουγαν τά κορίτσια κι' δέ σκανδαλίζονταν.

Άλλως τε δέ φαίνεται νά είχαν και μεγάλη έρωτική ιστορία τά κορίτσια του Μοναστηριου. Μόνο, πριν από δυό χρόνια, ένα τρομαχτικό γεγονός άνασάτωσε τήν πολιτεία. Κάποιος τουρκος άξιωματικός, είχε αγαπήσει μιá ώραία κοπέλλα έλληνίδα, από καλή φαμίλια και τήν έκλεψε. Άνασταώθηκαν δεσποτάδες και πρόκριτοι. Τήν άλλη μέρα αναγκάσθηκεν ό άξιωματικός νά τήν επιστρέψει στους γονείς της. Της βρήκαν ένα καλό γαμπρό και τήν άντρεψαν.

Κι' άλλη μιá μικρή ιστορία πού μαθεύτηκε: Στέκονταν μιá κοπέλλα στην πόρτα του σπιτιού της. Περνούσεν ό Παπάζογλου, στάθηκε και της μίλησε. Ήταν σοβάρος κι' έλαμπεν από νιάτα. Άπλωσε μιá χτυπητή και πολύχρωμη, με έννοιες μουσικές και με ζεστό τόν ήχο της φωνής του. Ή δεσποινίς τόν πήρε για πρόξενο, και δέν ειπε τίποτε της μεγαλύτερης άδελφής, για νά ζηλέψει.

Λένε τώρα, ότι κι' ό κ. Σαγιαξής είχε τότε ένα μεγάλο έρωτα. Μπορεί νά είχε στη ζωή του έρωτες πολλούς. Έκατοντάδες είναι οι δεσποινίδες

πού θέλησαν νά πυρποληθούν στό φώς της αίγλης του. Άργότερα, όταν τά μαλλιά του έγιναν λευκά, όλο άνταύγειες και παιγνίδια και πνεύματα έρώτων φαίνεται νά ήλθαν οι έπιτυχίες του άφθονες, τέτοιες πού μόνον οι προνομιούχοι τις έχουν δίχως νά καταβάλλουν προσπάθεια καμμιá. Άλλ' ή μεγάλη του αγάπη, ή πλούσια, ή μοναδική, τό ήφαιστειο της ζωής του, εκείνη πού έκανε τή Μούσα του άνυπόμονη, νευρική και βαρύθυμη, ήταν ή παλιά εκείνη αγάπη του φιλολογικού σαλονιού.

Περίφημο είναι τό ποιήμα του, όπου λέει ότι κι' ό κροκόδειλος χύνει δάκρυα προτού καταβροχθείσει τό θυμά του, ενώ αúτη άδιάφορη, άπαθής, άδάκρυτη τόν κατασπαράσσει.

Βεβαιώνουν μερικοί, ότι είχε κάποια ιδιοτροπία ό έρωτας τούτος. Κι' ή ιδιοτροπία είναι αúτη: Ή ώραία κυρία, ιδέα δέν είχεν για τήν ιερή φλόγα πού κατέκαιε τόν ποιητή κι' έκανε τή Μούσα του άνήσυχη. Ή άθέατη μακρυνή, άπιστη, μάλλον δνειρο παρά γυναικα ούτε φαντάσθηκε ποτέ, ότι τό πάθος πού έγέννησε, χάρασσεται στό χαρτί, για νά μείνει νεανικό και φλογερό, για τήν αιωνιότητα. Πολύ άργά ύστερα από χρόνους, έμαθε τις λεπτομέρειες. Άλλ' είχε πιά γεράσει. Και ειπε στον ποιητή:

— Τι κρίμα;

Ό κ. Σαγιαξής έσκυψε τό ώρατο του λευκό κεφάλι, όπου έπαιχνιδίζεν ό έρωτας, όπως κάνουν όσοι δέχονται τά χτυπήματα της μοίρας.

Τό «φιλολογικό σαλόνι» δέ βάσταζε πολύ. Ό κ. Σαγιαξής αναγκάσθηκε νά φύγει από τό Μοναστήρι. Άλλες πολιτείες τόν τράβηξαν: Ή Θεσσαλονίκη, τό Βερολίνο, ή Άθήνα. Και παντού είχε τή μυστηριώδη εκείνη έλξη, πού κατέβελγε τό ώρατο φύλο. Άλλ' ή περιπέτεια εκείνη, με τήν ώραία κυρία τήν άνύποπτη, είναι ή μόνη πού έστρεψεν ένα ποιητικό μνημείο άφθαστο.

ΠΕΤΡΟΣ ΦΩΤΕΙΝΟΣ

ΜΕΔΟΥΣΕΣ

(ΔΙΗΓΗΜΑ)

Τήν ήσυχη ζωή του Λάμπρου Μαυρίδη, είχαν ποικίλλει, ως τά σαρανταδυό του χρόνια, άσήμαντες ή ξέθωρες τό πολύ ιστορίες. Ό αισθηματικός του κόσμος άνάβλυζε έτσι από τρεις μοναχα κύριες πηγές. Ή πρώτη—όπως συμβαίνει πάντα—ήταν παλιά. Ήφειλε ό άνθρωπος ν' άνατρέχει για αúτό, στις έκπλήξεις και τις φαντασίες των δώδεκα του χρόνων, όταν όνειρευόταν έζυπνιος και με πάθος ύπερβολικό ύποδειόνταν—σαν δέν τόν έβλεπε κανείς—τό ρόλο ένός ύπέροχου ήρωα. Ένός ήρωα μυθικού ή ακατάβλητου, πού για τήν κατάκτηση μιáς Ίσμήνης της γειτονιάς, άναστάτωνε τήν πολιτεία, θανάτωνε τέρατα και θηρία κι άνακηρύσσονταν τέλος άρχοντας της χώρας. Σάν άρχοντας, έννοείται, γινότανε μακρόθυμος και δίκαιος. Ήξερε πώς νά συγχωρεί τούς άντιπάλους και πώς νά άρκείται, για τήν έκδίκησή του, στην έξευτελιστική τιμωρία τεσσάρων ή πέντε τό πολύ άπ τούς πιό θανάσιμους έχθρούς του...

(Πλεξίδες δεμένες με ρόδινες κόρδελλες, ριχτές στην πλάτη κόκκινο πλατύγυρο καπέλλο ψηλά μποττίνια μ' άναρίθμητες θηλειές μάτια πού κίταζαν φοβισμένα... Ένας κήπος με τριανταφυλλιές κ ήλιότροπια, κάτι πράσινη γρίλλιας, ένα έρημο μπαλκόνι, ή ύποψία μιáς σκιάς πίσω άπ τις κουρτίνες...)

Τήν άλλη τή λέγανε Ίουλία. Μεγαλύτερη του (ήταν αúτος έφηβος άκόμα) άγέρωχη κι άπρόσητη: μήτε φθόγγος, μήτε συλλαβή τίποτα, μπρο-

στά της. Τή λάτρευαν πολλοί. Κι όσοι ξέρανε, λέγανε πώς τό βράδυ μελαγχόλουσε και πώς περίμενε τόν πρίγκηπα της Χρυσωμένης Χάρας, πού θα 'ρχότανε με κάτασπρο καράβι νά τήν πάρει...

Οι ξέθωρες ιστορίες έρχισαν κατόπιν, κι' ήταν πιά άντρας, μ' ώριμήν πείρα, όταν συνάντησε τή δεσποινίδα Έλλη. Έργαζόταν τότε στό γραφείο του δικηγόρου Τ. Στις πρώτες δυό δέν είχε ποτέ τολμήσει νά ψιθυρίσει λέξη. Τούτη, κόρη του δικηγόρου, φυσικά, τήν αγάπησε πιό βαθιά, με πάθος πιό συνειδητό κι όμως μπόρεσε σέ κατάλληλες στιγμές νά της μιλήσει:

— Καλημέρα δεσποινίς... Καλησπέρα δεσποινίς...

Ποτέ δέν έπλεξε έντούτοις τήν παραμικρή φαντασία γύρω από τέτοιες λεπτομέρειες. Αίσθανόταν τόν έαυτό του έκμηδενισμένο μπροστά της και τούτη ή έντύπωση έπετεινόταν άπ τό άγροίκο ύφος του δικηγόρου, πού έστοι κι άν άκουγε ή κόρη του, δέν δίσταζε νά έξευτελίσει αúτόν κι άλλους δυό ύπαλλήλους του γραφείου, με σκαιές κι άδικαιολόγητες παρατηρήσεις.

— Δέ σού 'πα Λάμπρε νά μου φέρεις τό φάκελλο... πού νά πάρει!... Κοίμασε όλόρθος... πού νά πάρει!...

Τό θυμόταν ακόμα τώρα, 'κεινο τό «πού νά πάρει!...» Άλλ ήταν άνθρωπος στό βάθος έλαφρός και της περιστασης, ό δικηγόρος. Άσχημα μπλεγμένος σέ σκοτεινές δουλειές, ά-

ναγκάστηκε μιὰ μέρα νὰ φύγει ἀπὸ τὴν πόλη. Ποιὸς ξέρει πῶς, ποιὸς ξέρει ποῦ. Αὐτὸς κ' ἡ κόρη του. Ξαφνικά ὀλότελα.

Βέβαια μὴτε στιγμή μετάνοιωσε ὁ Μαυριδῆς γιὰ τὸ πῶς ἄφησε νὰ πά'ρουν τέτοια τροπὴ τὰ πράγματα. Τοῦ μείνει ἄλλωστε πάντα ἡ ὄπτασις τῆς δεσποινίδας "Ἐλλης, ἴδια ὅπως τὴν φανταζόταν: ἐξαιωμένη, διάφανη σὲ γαλάζια ἀχλύ, μὲ μιὰ ἀνεπαίσθητη σκιά εἰρωνίας στὶς ἄκρες τῶν χειλιῶν. Κι αὐτὴ εἰσιῆς τὸν βόηθησε, στὰ μετέπειτα χρόνια, σὰν ἔκφραση καὶ ὄριο τῆς ἀφθαστῆς τελειότητος. Τὰ μετέπειτα χρόνια!...Κάποιο καλοκαίρι, αἴφνης, ταξίδεψε μ' ἕνα φίλου του στὰ νησιά. Εἶχαν πάρει μαζί τους τὴν Εὐτέρπη—μιὰ Εὐτέρπη—καὶ κατέβαιναν στὰ μικρὰ ξενοδοχεῖα | Σπέτσοι, Μύκονος, "Ἄνδρος—ἀλλάζοντας γι' ἄστειο τὴ θέση τοῦ συζύγου. Πότε αὐτός, πότε ὁ ἄλλος: ὁ κύριος κ ἡ κυρία Μαυριδῆ: ὁ κύριος κ ἡ κυρία Στάμου. "Ὁραία ἐποχὴ! "Ὁραία νιάτα!

Μήτε ἡ Εὐτέρπη ἐντούτοις, μήτε ἡ Λόλα, μήτε—πιο ὕστερα—ἡ Λίζα, μπόρεσαν ν' ἀνυψωθοῦν ὡς τὸν ἀστρικό κόσμον ὅπου εἶχεν αὐτὸς τοποθετήσῃ τὴν ἰδανικὴ μορφή τῆς ἄλλης. "Ἡ "Ι-σμήνη καὶ ἡ "Ιουλία χάνονταν στὴν ἄχνα, σὲ μιὰ περιοχή, ποῦ μόλις ρόδιζε καὶ ξεφτιζόνταν ἀγάλι-ἀγάλι σ' ἀόρατες σχεδὸν ἀχτίτες. Μιὰ περιοχή ὅπου δὲν ὑπῆρχε σχῆμα καὶ δὲ γροικόνταν ἦχος: λὲς ἡ ἀρχὴ τοῦ κόσμου κ ἡ ἀρχὴ τοῦ φέγγους. "Ἄλλ ἡ "Ἐλλη ἦταν κάπιο ἀνθρώπινο: καταγεια τῶν ματιῶν ἀνέγγιχτα πορφυρά χεῖλια· πειρασμὸς τῶν λέξεων. Δυνατότητα νὰ αἰσθανθεῖς πῶς βαδίζεις μαζί της, κι ἄς πατᾶν τὰ πόδια σὲ μαβιά σύννεφα...

Τὶ ἀπόγιναν κ οἱ τρεῖς δὲν τὸ μαθε ποτέ. "Ἐπρεπε ἄλλωστε νὰ μένουν αἰώνια ὅπως τὶς εἶχε γνωρίσει. Καὶ βέβαια τίποτα δὲν μπορούσε νὰ 'χει συμβεῖ καὶ τίποτα δὲν θὰ 'χε ἀλλάξει σ' αὐτές. Μερικὲς παραστάσεις μέ-

νουν ἀνάλλοιωτες στὶς αἰσθήσεις μας· δὲν ἀνήκουν στὰ μεταβλητὰ καὶ πρόσκαιρα. Κινοῦνται σὲ κάποιον ἄλλον κόσμον, ὅπου ἀντιφεγγίζονται οἱ φαντασίες τῶν ἀνθρώπων καὶ γίνονται ὄνειρα. Τὰ ὄνειρα...

"Ἡ νέα ποῦ ξαφνικὰ ἐρχόταν στερενὴ τώρα, μὲ τὰ μεγάλα γαλανὰ μάτια της νὰ προσθέσει καινούργιο χρῶμα στὸ διάφανο τοῦτον κόσμον, τοῦ ἦταν ὀλότελα ἄγνωστη. Τὴν εἶχε συναντήσει τὸ τελευταῖο καλοκαίρι, ταξιδεύοντας ἀπ τῆς Θεσσαλονίκης στὸν Πειραιᾶ μὲ τὸν «Φωκίωνα». Ταξίδεψε κι αὐτὴ μόνη καὶ δὲν δυσκολεύτηκαν ν' ἀνταλλάξουν δυὸ τρεῖς φράσεις καθῶς, ἀπ τὴν ψηλὴ γέφυρα τῆς πρώτης θέσης, κοιτάζανε νὰ φεῦγουν καὶ νὰ ἐνώνονται τὰ φῶτα τῆς πόλης ποῦ ἄφηναν, σὲ μιὰ φωσφορικὴ, πέρα ἀπ τὸν παφλασμὸ τῆς θάλασσας, λωρίδα.

— Θὰ 'χουμε θαυμασισοταξίδι.

— Πιστεύετε.

— "Ἀσφαλῶς;

"Ἀπ' τὴν πρώτη στιγμή τοῦ 'κανε ἐντύπωση ὁ ἦχος τῆς φωνῆς της. "Ἦταν σὰν νὰ δονίζονταν ἀναπάντεχα κάτι δικές του χορδὲς καὶ ν' ἀντιλαλοῦσαν μέσα του μιὰ γνωστὴ ἠχώ. Λίγο ξαφνιάστηκε, λίγο φοβήθηκε. "Ἐκρυσσε ὡς τόσο καὶ τὸ παραμικρότερο ἴχνος ἀπ τὴ συγκίνησή του.

Στὴν αἶθουσα κάτω, ὅταν ὅλοι συγκεντρώθηκαν, προσπάθησε νὰ ὑποδειθεῖ τὸ ρόλο τοῦ πιὸ κοινοῦ ἑαυτοῦ του. "Ἦξερε νὰ τροφοδοτεῖ μιὰ φαιδρὴ, ἐπιπόλαιη συζήτηση κ ἦταν ἄνθρωπος πληροφορημένος: «Παίρνομε ἐννιά ὡς δέκα μίλλια...Ταξίδεψα κι ἄλλοτε μ' αὐτὸ τὸ καράβι. "Ὁ κύριος μὲ τὸ σταχτὶ σκοῦφο πηγαίνει στὴ Συρία...» Κάποια στιγμή μόρφασε ἄστεια, γιὰ νὰ μιμηθεῖ τὴ φυσιογνωμία τοῦ καπετάνιου. "Ὑστερα μετάνοιωσε κι ἐπανάλαβε τὸν ἴδιο μορφασμὸ ἐπιμόνα, τάχα πῶς τοῦ ἦτανε «τίκ»...

"Ἀργησε νὰ κατέβει στὴν καμπίνα του καὶ κάπνισε μόνος ὥρα ἀρκετὴ, πότε περπατώντας πάνω κάτω στὴ γέφυ-

ρα, πότε ξαπλωμένος σὲ chaise-longue, πότε ἀκουμπώντας στὰ κάγκελλα. Τὸν συνέταιρνε τὸ θέαμα τοῦ οὐρανοῦ, (γιομάτος ἄστρα ἀπ τὴ μιὰ μεριά καὶ τὴν ἄλλη· δίχως ἀρχὴ καὶ δίχως τέλος)· τὸ ἀπαλὸ χαίδεμα τοῦ σκοτεινοῦ ἀέρα. "Ἀκουγε μ' ἐνδιαφάνου τὴν καμπίνα, «ντάγγ·ντάγγ...» Δὲ συλλογιζόταν τίποτα. Μὴτε κἄν ἤξερε πῶς ἐκείνη ὑπῆρχε. Τοῦ ἀρκοῦσε ἡ βεβαιότητα γιὰ τὰ τόσα ἄλλα ποῦ αἰσθάνονταν ὑπαρκτὰ γύρω του... Κοιμήθηκε κανονικὰ· πάλι ἤσυχος, μὲ τὴν αἴσθησι πῶς ὅλα τὰ πράγματα ὑπῆρχαν: ἡ κουκέτα, ὁ στρογγυλὸς φεγγίτης, τὰ βαθιὰ μπλάβά νερά, πῶς φαίνονταν κεῖθε ἀπ αὐτόν, κ οἱ μέδουσες ἔξω: μεγάλα κτρινοκόκκινα σφουγγάρια, κορεσμένα μὲς τὸν κινούμενο ἀπτὸ ὄγκο τῶν νερῶν... "Ἀπάνω ἐκείνη ἔπαιρνε, τέτοια ὥρα, τὸ πρωῖνό της. Κάθισε στὸ ἴδιο τραπέζι μὲ ἀφελέστατη οἰκειότητα. Συσταθῆκαν.

— Λάμπρος Μαυριδῆς, συμβολαιογράφος.

— Νίκη Μ.

— Χαίρω πολὺ. Κόρη τοῦ Μ.;

— "Ὁχι ἀνεψιά του.

— "Ἄ, χαίρω πολὺ...Πῶς περάσατε;

«Θὰ κατέβαινε στὸ Βόλο». «Αὐτός; "Ὁχι. Πήγαινε στὴν "Ἀθήνα. Λίγο νὰ ξεκουραστεῖ. Λίγο νὰ τό...ρίξει ἔξω (μεϊδιάμα). Εἶσατε πότε, πότε σὰν παιδιὰ...Περίεργο πῶς στὴ Θεσσαλονίκη δὲν τὴν εἶχε συναντήσει. Γνώριζε τὸ θεῖο της...Ναί. Εἶνε τόσο μεγάλη ἡ Θεσσαλονικὴ σήμερα. "Ἀνακατέυτηκε τόσος κόσμος. Μοιάζει εὐρωπαϊκὴ πολιτεία. "Ἀφήστε τὴν πάνω πόλη, τὰ τεῖχη, τὰ βυζαντινὰ μνημεῖα... (ποιὸς ἐνδιαφέρεται καὶ τὰ ξέρει, ἀλήθεια;) "Ἐπειτα ὁ πληθυσμὸς, οἱ Ἰσραηλίτες, οἱ δικοὶ μας τῆς Θράκης καὶ τῆς Μικρᾶς "Ἀσίας, οἱ ὑπάλληλοι ποῦ 'ρχονται ἀπ τὴν ἄλλη "Ἐλλάδα... "Ἐμεῖς οἱ παλιοὶ εἴμεθα οἱ λιγώτεροι· γίναμε ἕνα μὲ τὴ μάζα. Δὲν δίνουμε ἐξ' ἄλλου τὸν τόνο τῆς ζωῆς...»

"Ὁ τάδε χτίζει σπίτια· ὁ ἄλλος πουλάει δυναμικότητα· ὁ Σ. φορτώνει κανὴν γιὰ τὴν "Ἀμερικὴ...Καὶ νὰ σὰς πῶ...»

Δὲν τὴν ἔλεγε τίποτα καινούργιο. Ζοῦσε μὲ τὶς συνήθειες του. Εἶχε δυὸ τρεῖς φίλους, γεροντοπαλλήκαρα ὅπως ὁ ἴδιος. Τὸ καφενεῖο...Τὰ γνωστὰ.

— "Ὁ κινηματογράφος;

— "Ἄι ναί! Μάλιστα. "Ὁ κινηματογράφος...«Τὸν ἐνοχλοῦσε ὁ ἠχητικός».

— Τί λέτε;

Γέλασε μὲ τ' ἄστεια καμώματά του καθὼς προσπαθοῦσε ὁ ἄνθρωπος νὰ μιμηθεῖ τὸ γκρατζούνισμα, τὸ καβούρδισμα τοῦ μεγαφώνου: «γρρρρ γρρρρ γρρρρ...»

Αὐτὴ δίδασκε στὸ "Ὁδεῖο. "Ἦταν καθηγήτρια πιάνου. Μαθήτρια τοῦ Κώφμαν.

— "Ἄ! Βέβαια! Θαυμάσια! "Ἡ μουσική!...

"Ἡ μουσική! "Ἡ ἀνθ' σμένη μυγδαλιά· τὸ βάλς τοῦ Δουνάβεως· ἡ Σερενάτα Σούμπερτ μὲ τὴν "Ἐγκερθ· τὰ ραδιόφωνα· ὁ Μπετόβεν. Ταρα τα τά, τα ρατα τα...Στὴν "Ἀθήνα σκέφτηκε νὰ ἐνδιαφερθεῖ. "Ἐνας γνωστός του εἶχε κόρη ποῦ σπούδαζε ἄρπα. Τὸν ἐπισκέφτηκε τρεῖς, τέσσαρες φορές. Τέτοιον καιρὸ συναυλίες δὲ γίνονταν. Σύχνασε στὰ πολὺ ἀριστοκρατικὰ κέντρα, σὲ cabarets, σὲ μερικές ὀπερέτες. Δὲν εἶχε, ἀλήθεια, ποτὲ προσέξει πόση βαθειὰ συγκίνηση ἀναβλύζει ἀπ' τοὺς ἁρμονικοὺς συνδυασμοὺς τῶν ἤχων. "Ἦταν θαρρεῖς ἡ ἀποκάλυψη ἐνὸς ἄλλου κόσμου, ποῦ ξεθωριάζει πότε, πότε καὶ ξεπροβάλλει ἀναπάντεχα ἀπὸ μεγάλες ἀνοικτὲς πύλες, γιομάτος ἥλιο, ὡσὰν ζητώντας νὰ κρατήσῃ ἀκίνητη μιὰ κρυστάλλινη στιγμή...Πολλὰ πράγματα ἄγνωστοσε. Βρισκόταν ὡς τώρα κλεισμένος σ' ἕνα περιβάλλον στενὸ, σκυθρωπὸ, παλιωμένο. Κι ὅμως ὅλα πλημμύριζαν ἀπὸ ζωὴ: ὁ ἥλιος, ὁ οὐρανός, οἱ μεγάλοι δρόμοι, τὰ λευκὰ σπίτια, οἱ κήποι, τὸ ἀπλό γέλιο τῶν ἀνθρώπων μπρὸς στὰ χρώματα καὶ τὴν ὁμορφιά τῶν πραγμάτων. Μιὰ διάθεση ἀλητεῖ-

ας τὸν κυριεψε. Θὰ 'φευγε ἀπ τὴν 'Αθίνα νωρίτερα. Θὰ τοῦ 'μενε ἔτσι καιρὸς γιὰ ἓνα ταξίδι στὴ Χαλκίδα, ἢ στὴ Λάρισα, ἢ στὸ Βόλο...Νὰ δεῖ τὴ Θεσσαλία, νὰ ὁδοιπορήσει λίγο στὰ ἐλληνικά χῶματα, πού δὲ γνώρισε τόσο καιρό.. 'Αποφάσισε τὴν τελευταία στιγμή νὰ πάει στὴ Θάσο. "Ἐπρεπε φυσικά γι' αὐτό, νὰ γυρίσει στὴ Θεσσαλονίκη. Στὴ Θεσσαλονίκη στάθηκε..

Πληροφορήθηκε πὼς ἐκείνη εἶχε ἐπιστρέψει. Μιά μέρα τὴ συνάντησε στὸ δρόμο καὶ δὲ χαιρετηθῆκανε. Δὲν τὸν γνώρισε. Φρόντισε νὰ μᾶθει: δὲν ἦταν δύσκολο. Σκεφτόταν: «Εἶναι νέα ἀλλὰ ἔχει κάποια πείρα τῆς ζωῆς. Θὰ βρεῖ ἓναν ἄνθρωπο καὶ θὰ ζήσουν ἡσυχά, δίχως νὰ ἐνδιαφέρονται γιὰ τὸν κόσμον». Δὲν ὑπῆρχε ἀκόμα κανένας. 'Ο ἴδιος, βέβαια, δὲν ἦταν ἀπ ἐκείνους πού ἐγκατέλειψαν ὄλα ὀριστικά. Μῆτε ἡ ἡλικία του ἦταν ὑπερβολική, μῆτε ἀνάξια λόγου ἢ κοινωνικὴ τὸν θέση. Μποροῦσε νὰ συναντηθεῖ μὲ τὸ θεῖο της. Τ' ἀμέλησε. Δὲν ἀφήσε ἐντούτοις καμμιά συναυλία: ἡ μουσικὴ τὸν συνέπαιρνε. "Ἐμενε ἀκίνητος στὴ θέση του κι ὅταν ἀκόμα ἤξερε πὼς ἐκείνη βρισκότανε στὴν αἴθουσα...Μιά νύχτα ἔγραψε δυὸ στίχους, δυὸ ἀπλοῦς κακοφτιαγμένους στίχους. Τὴν ἄλλη μέρα παιδεύτηκε νὰ βρεῖ σὲ ποιὸν ἦχο ταίριαζαν. Αἰσθανόταν τώρα πὼς μιά παράδοξη αἰσιοδοξία τὸν κυριεῖ..("Ἐνας ἄνθρωπος φαίνεται, δίχως νὰ ξέ.ει, δῶθε-κειθε καὶ νομίζει πὼς στιγμὲς στιγμὲς ἐγγίζει τὴν «εὐδαιμονία τῆς ὑπαρξης». Εἶνε σάν μιά ὑποψία: κάτι ἄπορτόν. Θυμᾶται τὴν ὕδατινη ὑποστασή τους. Προσπαθεῖ κι αὐτὸς νὰ δώσει σχῆμα στὴν αἰσθησιμὴ ἀπόλυτης χαράς του. Φαντάζεται αἴφνης μιά συνομιλία. Μὲ τὴν πρῶτη λέξις συνεννοοῦνται. Λέει: «'Εσεῖς...» Κι ἐκείνη ἀπαντᾷ: «Ναί: ἔτσι εἶνε». Περπατᾶνε

μαζὶ δίχως σκοπὸ. Βρίσκονται σ' ἔρημο μέρος, μίλια καὶ μίλια μακριὰ ἀπ τὸν κόσμον. Εἶνε μάλιστα, σάν νά'χουν ἀφήσει τοὺς ἄλλους χρόνια καὶ χρόνια ἀμέτρητα. 'Εκείνη κουράζεται. Κάποια στιγμή λιγίζει τὸ κορμί της πάνω του...)

'Αποφάσισε λοιπὸν νὰ τῆς μιλήσει ἀληθινά. "Ὅλες οἱ φαντασίες κρύβουν στὸ βάθος μιά πραγματικότητα; σὲ λίγες μέρες μιλοῦσαν στὸν ἐνικό, κι ἐκείνη ἔπαιζε στὸ πιάνο γι' αὐτόν. Τοῦ ἐξηγοῦσε τί ἦταν ὁμορφὸ στὴ μουσική καὶ γιατί ἔπρεπε νά 'ταν. Τὴν ἐνοιωθε (ὄλα ἦταν νοητὰ) καὶ τὴν λάτρευε..."Ἐτσι—ἀνεπαισθήτως—φτάσανε κάποτε, στὸ γάμο.

Ταξιδεύοντας τότε τῆς εἶπε πάλι γιὰ τὴ ζωὴ του. Εἶχε μιά διάθεση νὰ ἐντείνει τὸ κωμικὸ σ' ὠρισμένες παραστάσεις. Δὲν ἀπέφευγε τὴ συγκρίσεις: ἡ 'Ισμήνη, ἡ 'Ιουλία, ἡ "Ἐλλη...Αὐτὴ τοῦ ὠμολόγησε πὼς δὲν εἶχε κανένα μυστικό. Βέβαια, δὲν ὑπῆρχαν μυστικά, δὲν ὑπῆρχε παρὰ ἡ ἀπόλυτη αἴσθησις τῆς ζωῆς πού ζούσανε. "Ὅταν γύρισαν ἦταν βέβαιος γι' αὐτό, γιομάτος ἀπὸ τούτη τὴν πεποιθήσιση. Πιότερο ἀκόμα: γιομάτος ἀπ τὸ σημερινὸ ἑαυτὸ του. Πῆγε στὸ γραφεῖο καὶ ξανάρχισε σάν πρῶτα τὴ δουλειά. Συνήθισε τὴ νέα του ζωὴ κι ἀπέκτησε τὴς ἴδιες παλιές του ἔξεις. Κι ἡ κυρία Μαυρίδη, ἔπαιζε τώρα στὸ πιάνο γιὰ τὸν ἑαυτὸν της. Δὲ δίδασκε πιά. "Ἐπαιζε ἀπλὰ κι ὁμορφα μὲ μιά διάθεση, πού καὶ πού, μελαγχολίας...

"Ἐτσι ἦρθαν ἡμέρες πού μονάχα θυμοῦνταν. Αὐτὸς κι αὐτή: φίλοι δίχως φαντασίες: δίχως νὰ προσδοκοῦνε τίποτα: κορεσμένοι κι ικανοποιημένοι ἀπ τὴ ζωὴ. Κι ὅταν περπατοῦσαν σιγά-σιγά στὸν παραλιακὸ δρόμο (ἢ θάλασσα ἔχει ὄρια κι εἶνε ἡ γαλήνη στὴν ξηρὰ) ἀποροῦσαν γιὰ τὴς ψοφίες μέδουσες πού ἔρχονται ἀπ τ' ἄνοιχτὰ ὡς τὸ λιμάνι καὶ ψαῦδον, κίτρινες, μαυριδερές, γλοιώδεις, τὰ μουράγια...

ΑΛΚ. ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

Η ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΣΤΑ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΕΙΚΟΣΙ ΧΡΟΝΙΑ

Οἱ «Μακεδονικὲς Ἡμέρες» ἀρχίζουν ἀπὸ σήμερα ἔρευνα γιὰ τὴς τάσεις τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας στὰ τελευταία εἴκοσι χρόνια. Στὸ ἐρχόμενο τεῦχος θὰ συνεχίσουμε μὲ τὴς ἀπαντήσεις τῶν πιὸ ἀντιπροσωπευτικῶν μας κριτικῶν καὶ λογοτεχνῶν πάνω στὰ ἀκόλουθα ἐρωτήματα:

1) Ποιὰ στάση πήρε ἡ πεζογραφία τῆς τελευταίας εἰκοσαετίας ἀπέναντι στὴν ἐλληνικὴ ζωὴ.

2) Ἀπασχολήθηκε ἡ μεταπολεμικὴ λογοτεχνία μας μὲ τὴν ἔρευνα τοῦ ἐσωτερικοῦ ἀνθρώπου, δημιούργησεν ἔργα ὑποκειμενικά μὲ ξεχωριστὰ χαρακτηριστικά; Ξεπέρασε αὐτὸ πού ὑπῆρχε πλαταινοντας τὰ ὄρια της, καὶ θ' ἀφήσει ἔργα πού θὰ

ζήσουν;

3) Ποιοὺς θεωρεῖτε ὡς τοὺς καλύτερους πεζογράφους τῆς τελευταίας εἰκοσαετίας πού ἐκφράζουν πιὸ χαρακτηριστικὰ ξεχωριστὲς λογοτεχνικὲς τάσεις;

4) Ποιὲς εἶναι οἱ τάσεις τῆς ποιησιμῶς μας τῆς τελευταίας εἰκοσαετίας;

5) Ποιοὺς θεωρεῖτε ὡς τοὺς καλύτερους ποιητὰς τῆς τελευταίας εἰκοσαετίας;

'Ἐλπίζουμε ὅτι ἡ κριτικὴ συζήτηση πάνω σὲ παρόμοια θέματα μπορεῖ νὰ δημιουργήσῃ μιά πιὸ ξάστερη συνείδησι τῶν ἀξιών, πού θὰ ὠδηγήσῃ σὲ μιά τοποθέτησι σαφέστερη ἀπὸ τὴ σημερινὴ τοῦ ἔργου τῶν συγγραφέων.

Ο Κ. ΓΙΩΡΓΟΣ ΘΕΟΤΟΚΑΣ

Θὰ ἔπρεπε, νομίζω, νὰ μιλοῦμε μᾶλλον γιὰ τὴν ἐργασία τῆς τελευταίας δεκαετίας καὶ ὄχι εἰκοσαετίας, γιατί πρᾶγματικὰ κοντὰ στὰ 1930 ἀρχισε νὰ σημειώνεται μιά γενικὴ στρόφι τῆς ἐλληνικῆς λογοτεχνίας πρὸς κάτι καινούργιο. 'Αλλὰ βρισκόμαστε ἀκόμα στὴν ἀρχὴ τῆς περιόδου κ' εἶναι δύσκολο νὰ κρίνουμε θετικά τὴς τάσεις τῆς καὶ τὰ ἀπακτῆματά της. 'Απαντῶ ὅπωςδήποτε στὰ ἐρωτήματά σας ἐντοπίζοντας τὴ συζήτηση στὴ γενεὰ τοῦ 1930:

1. 'Απέναντι στὴν ἐλληνικὴ ζωὴ ἢ στὰς τῆς νέας πεζογραφίας εἶναι συνήθως κριτικὴ καὶ μάλιστα μὲ ἀρκετὴ αὐστηρότητα, ἐνῶς ἡ στάσις τῆς παλαιότερης πεζογραφίας εἶταν τὴς περισσότερες φορές περιγραφικὴ ἀ-

πλῶς, χωρὶς κριτικὲς διαθέσεις πολὺ ἔντονες. 'Εξάλλου ἡ παλαιότερη πεζογραφία κατὰ κανὸνα περιοριζότανε νὰ βλέπῃ ὀρισμένους πλευρὰς τῆς ἐλληνικῆς ζωῆς πού τὴς θεωροῦσε ὡς τὴς πιὸ «αγνές», τὴς πιὸ «ἀληθινές». 'Η νέα πεζογραφία ξεπέρασε αὐτὴ τὴν ἀντίληψι καὶ φιλοδοξεῖ νὰ ἀγκυλάσει δλόκληρη τὴν κοινωνία ἀπὸ ὄλες τὴς μεριές. Δὲν ξέρω ἂν τὸ κατάφερε ἀκόμα.

2. Νομίζω ὅτι μιά ἀπὸ τὴς κυριώτερες προθέσεις τῆς νέας πεζογραφίας μας εἶναι ἀκριβῶς ἡ ἐξερεύνησι τοῦ ἐσωτερικοῦ ἀνθρώπου.

'Απὸ τὴν ἄποψι αὐτὴ, ὅπως κι' ἀπὸ τὴν κοινωνικὴ ἄποψι, νομίζω ὅτι ἡ νέα πεζογραφία μας πλάταινε αἰσθητὰ τὰ ὄρια της. "Αν θὰ ἀφήσει

Έργα που θα ζήσουν και ποιά περίπου μπορεί να είναι αυτά τα έργα. Ένας Θεός το ξέρει. Προαισθάνομαι όμως ότι η επόμενη γενεά (οι νέοι που θα έκδηλωθούν γύρω στα 1960) μάς επιφυλάσσει πολύ μεγάλες εκπλήξεις στην έκκαθάριση και κατάταξη που θα κάνει των σημερινών προσπαθειών. Αυτό το προαίσθημα είναι που με κάνει να παρακολουθώ με πολύ σκεπτικισμό τις σημερινές κριτικές συζητήσεις και τους σχετικούς διαπληκτισμούς. Όταν βλέπω τους συναδέλφους μας να μαλώνουν για τὸ ποιός είναι σπουδαίος και ποιός δὲν είναι, ἔχω ὄρεξη νὰ τοὺς πῶ: "Αδίκᾳ κοπιᾶτε καὶ χάνετε τὸν καιρὸ σας. Οἱ νέοι τοῦ μέλλοντος θὰ κρίνουν μὲ κριτήρια πολὺ διαφορετικὰ ἀπὸ τῶν σημερινῶν λογίων, μὲ τὰ τελειότερα κριτήρια ποὺ θὰ ἐπιβάλλει στὴ συνείδησή τους ἡ γοργὴ ἐξέλιξη τοῦ τόπου, τῆς μόρφωσης καὶ τῶν ἐπιστημῶν.

3. Δὲν τολμῶ νὰ ξεχωρίσω καλύτερους καὶ χειρότερους ὕστερα ἀπὸ ὅσα εἶπα παραπάνω. Εἶναι καμμιά δεκαριά νέοι πεζογράφοι ποὺ ἐκτιμῶ ξεχωριστὰ καὶ ποὺ ἔχουν ἄλλωστε λίγο-πολὺ ἐπιβληθεῖ. Δὲ θὰ ἤθελα ὁμως καὶ δὲ θὰ μπορούσα νὰ κάνω διακρίσεις ἀνάμεσα σ' αὐτούς, τόσο μᾶλλον ποὺ βρίσκονται οἱ περισσότεροι στὴν ἀρχὴ τοῦ σταδίου τους καὶ

Ο Κ. ΚΟΣΜΑΣ ΠΟΛΙΤΗΣ

Θ' ἀπαντοῦσα εὐχαρίστως στὰ ἐρωτήματά σας ἂν εἶχα καταγίνει στὰ ζητήματα ποὺ θέτετε. Δυστυχῶς δὲν ἔχω διαβάσει ἀρκετοὺς συγγραφεῖς ὥστε νὰ μπορῶ νὰ ἐκφράσω γνώμη. "Ἐπειτα, εἶμαι πολὺ λίγο φιλόλογος, ἄλλο αὐτὸ καὶ ἄλλο νὰ γράφω ἔτσι στὴ χάση καὶ στὴ φέξη γιὰ νὰ σκοτώνω τὸν καιρὸ. "Όταν τυχαίως σὲ συζητήσεις πάνω σὲ τέτοια θέματα, κοκκινίζω ἀπὸ ντροπὴ γιὰ τὴν ἀμάθειά μου. Ἀκόμα δὲν ξέρω καλὰ-καλὰ

δὲν ἔχουν ἀκόμα φανερώσει ὅλες τὶς δυνατότητές τους. Εἶναι πολὺ εὐκολο σήμερα νὰ γελαστοῦμε ἐντελῶς. Δὲν ἐννοῶ βέβαια ὅτι δὲν πρέπει νὰ γίνεται κριτικὴ.

Θέλω μονάχα νὰ τονίσω ὅτι ἡ ἐλληνικὴ κριτικὴ θὰ ἔπρεπε νὰ ἀρχίσει νὰ γίνεται πῶς προσεχτικὴ καὶ νὰ λάβει ὕπ' ὄψη τῆς ὅτι οἱ ἀποφάσεις τῆς «ὑπόκεινται εἰς ἀναθεώρησην». Τὸ Πρωτοδικεῖο πρέπει νὰ συλλογιστεῖ ὅτι θὰ ὑπάρξει μιὰ μέρα καὶ Ἐφετεῖο.

4 καὶ 5. Γιὰ τὴ νέα ποίηση ὅπως εἶπα καὶ ἀλλοῦ, πιστεύω ὅτι ξέφυγε ὀριστικὰ ἀπὸ τὴν καθιερωμένη νεοελληνικὴ ποιητικὴ καὶ ὅτι ξεκίνησε στὸ ἄγνωστο, γυρεύοντας μιὰ νέα κοίτη. Σὲ τοῦτο συντελέσανε κυρίως δύο παράγοντες. Ὁ πρῶτος εἶναι ὁ Καβάφης, ποὺ ἔσπασε τὴν παράδοση. Ὁ δεύτερος εἶναι οἱ γενικὲς ποιητικὲς ζυμώσεις τῆς ἐποχῆς μας, ποὺ ἔλαβαν ἕνα σχεδὸν παγκόσμιο χαρακτῆρα καὶ ἐπηρεάζουν φυσικὰ καὶ τὴν Ἑλλάδα. Ἐδῶ οἱ δυσκολίες ποὺ θὰ συναντήσει ἡ κριτικὴ εἶναι ἀκόμα μεγαλύτερες παρά στὴν πεζογραφία, γιὰ τὴν τὰ ζητήματα εἶναι πῶς θολὰ καὶ τὰ ἔργα πῶς ἀκαταστάλαχτα. Ὑπάρχουν ὁμως ἤδη μερικὲς ἀξιόλογες ἐκδηλώσεις ποὺ ἐπιτρέπουν νὰ προαισθανθῶμε κάπως τὴν κατεύθυνση (Σεφέρης, Ἐλύτης, Καλαμάρης, Δρίβας, Ἀντωνίου κ. ἄ.).

τί εἶναι ρεαλισμός, ὑπερρεαλισμός, λυρισμός κλπ. κλπ. "Όταν ἀκούω τοὺς ἄλλους νὰ μιλοῦν γι' αὐτὰ μοῦ φαίνεται πῶς παρακολουθῶ κάποιο ἄγνωστο σ' ἐμένα παιχνίδι, ἄς ποῦμε, καὶ προσπαθῶ νὰ καταλάβω τοὺς κανόνες ἀπὸ τὶς διαφορὲς φάσεις τοῦ παιχνιδιοῦ. "Ἐτσι καταντᾷ νὰ μὴν εἶμαι βέβαιος γιὰ τίποτα καὶ συχνὰ τὴν παθαίνω παίρνοντας τὸ ἕνα γιὰ τὸ ἄλλο. Γι' αὐτὸ προτιμῶ νὰ μὴ μιλῶ καὶ περιορίζομαι νὰ θαυμάζω πόσα

ξέρουν οἱ ἄλλοι. Θὰ μοῦ πῆτε δὲν νιώθω ἂν γράφω ρωμαντικά ἢ ρεαλιστικά ἢ ἡ. ἡ. ἢ...; Μᾶλλον ὄχι, εἶμαι ἕνα εἶδος *bourgeois gentilhomme* ὁ ὁποῖος ἔμαθε λίγο ἀργὰ πῶς ὅλη του τὴ ζωὴ μιλοῦσε τὸν πεζὸ λόγο.

"Ἐτυχε νὰ θαυμάσω ἐδῶ κι' ἐκεῖ ἢ κάτι ἀπ' ὅσα διάβασα, ἴσως πάλι ἔτυχε πολλὰ νὰ μὲ στενοχωρέσουν (πῶς ἄλλοιῶς νὰ τὸ ἐκφράσω;) ἀλλὰ νὰ μὲ ρωτήσετε δὲν ξέρω νὰ σᾶς πῶ τὸ λόγο. Ὡστόσο, βρισκῶ πῶς γενικά οἱ δικοὶ μας ἔχουν σοβαροφάνεια καὶ μεγάλη ἔλλειψη χιοῦμορ. Κάποιος εἶχε πῆε πῶς εἴμαστε ὁ μελαγχολικώτερος λαὸς τοῦ κόσμου—μετὰ τοὺς ἔβραίους—καὶ νομίζω πῶς ἔχει δίκιο.

Ἀπὸ τὰ πεζογραφήματα, ἕνα ποὺ μοῦ ἄρεσε πολὺ ἦταν «Τοῦ βουνοῦ καὶ τοῦ λόγγου», ἂν δὲν γελιέμι τοῦ Καρκαβίτσα (!). Εἶναι ἀστεῖο ἴσως, μὰ ἔτσι εἶναι.

Στοὺς ποιητὲς μας λείπει τὸ ποιητικὸ παραλήρημα—ἢ κάνω λάθος; Φιλοσοφία σὲ στίχους, ἀποφθέγματα σὲ

στίχους, ἱστορία σὲ στίχους, περιαιτολογία σὲ στίχους... Τελευταία ὁμως διάβασα κάτι ποὺ μ' ἔθελεξε μουσικά: Τὶς «Κλεψύδρες» τοῦ Ἐλύτη καὶ τὶς «Ἰνδίες» τοῦ Ἀντωνίου. Θὰ ὑπάρχουν κι' ἕνα σωρὸ ἄλλοι ποὺ θὰ ἔγραψαν ἕνα σωρὸ πράγματα, δυστυχῶς δὲν τοὺς διάβασα. Καὶ μέσα σὲ ὅσα διάβασα θὰ ὑπάρχουν βέβαια ἀριστουργήματα. Πιθανὸν νὰ μὴν τὰ θυμοῦμαι—κι' αὐτὸ εἶναι κακὸ σημάδι, νὰ μὴ θυμάσαι ἕνα ἀριστούργημα—πιθανὸν νὰ μὴν κατάλαβα τὴν ἀξία τους σὰν βάρβαρος ποὺ εἶμαι. Χρειάζεται κάτι πολὺ χυπητό: ἕνας σεισμός, μιὰ πυρκαϊά, ἕνας κατακλυσμός. Θὰ μοῦ πῆτε, ὑπάρχουν δύσεις καὶ ἀνατολές, βουνοκορφές καὶ ἄλλα τέτοια καθὼς κι' αἰσθήματα κρυφὰ καὶ λεπτές συγκινήσεις. Ἀλλὰ τὰ πολυεῖδαμε, τὰ πολυεῖδαμε κι' εὐκολοσυγκινηθήκαμε πολλὲς φορές. Μιὰ καινούργια κόλαση κι' ἕνας παράδεισος καινούργιος, αὐτὰ λείπουν.

Ο Κ. ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΑΡΑΝΤΑΡΗΣ

"Ἐλαβα τὴν πρόσκλησή σας, καὶ πρόθυμα ἀπαντῶ στὴ δική σας ἔρευνα, ἂν καὶ δὲν νομίζω χρῆσιμο νὰ χωρίζεται τόσο ριζικὰ ἡ πεζογραφία ἀπὸ τὴν ποίηση. Εἶναι ὀλότελα φανερὸ σήμερα πῶς ἕνας τέτοιος χωρισμός, ἂν δὲν εἶναι μονάχα συμβατικός, πάντως δὲν ἀνταποκρίνεται σὲ καμμιά ἀνάγκη τῆς ψυχῆς μας: κ' ἐκείνη ἡ συγχώνευση τῶν δύο μορφῶν τῆς τέχνης τοῦ λόγου, ποὺ κάποτε βέβαια θὰ συντελεσθεῖ, πρέπει κιόλας νὰ δείχνεται σὰν κυρίαρχη διάθεση ὅταν ἀντικρύζουμε τὴ λογοτεχνία μας. Ἀλλὰ ἡ ἔρευνά σας πηγαίνει ἀπὸ τὴν ἀγαθὴ πρόθεση νὰ ριχθεῖ ἕνα φῶς πάνω στὰ γράμματα τῶν ἡμερῶν μας,

γιὰ ν' ἀντλήσουν πίστη οἱ γράφοντες ἔκτιμῶ τὴν πρόθεσή σας, καὶ σᾶς ἀπαντῶ.

1) Μιὰ στάση παθητικὴ. Δέχτηκε τὴν ἐλληνικὴ ζωὴ ὅπως εἶναι ἐπιφανειακά, κ' ἐπεθύμησε νὰ τὴν περιγράψει, ἀλλὰ σὰν κάτι ποὺ δὲ θίγει τὴν ὑπόσταση τοῦ ἴδιου τοῦ πεζογράφου, κάτι ποὺ ὑφίσταται μακριὰ ἀπὸ τὸ μυθιστοριογράφο, σὰν αὐτὸς νὰ μὴν ἦταν Ἕλληνας μὰ ξένος... Οἱ πεζογράφοι μας κομμάτιασαν τὴν ἐλληνικὴ ζωὴ, σὰ νὰ μὴ μπορούσαν διαφορικὰ νὰ τὴν πλησιάσουν: αὐτὸς περιέγραψε τοὺς μεγαλοαστοὺς, ἐκεῖνος τοὺς μικροαστοὺς, ὁ ἄλλος τοὺς χωρικούς ἢ τοὺς ψαράδες... Κι' ὅταν δὲν ἔμεινε τοῦτο, κ' ἕνας ἴδιος συγγραφέας καταπίεστηκε πότε μὲ τὴ μιὰ πότε μὲ τὴν ἄλλη τάξη ἀτόμων, σχεδὸν ποτὲ δὲν ἐνίωσε τὴ ζωντανὴ ἐπι-

1) Σημ. Μ. Η. Πρόκειται περὶ τοῦ Στ. Γρανίτσα.

κοινωνία που δένει μαζί τους Έλληνες άξιους του όνόματος τούτου σε όποια τάξη κι άς ανήκουν, αλλά μάλλον συνέλαβε τους ήρωές του να φθίνουν στο μικρό κύκλο στενών άτομικών συμφερόντων, αίσθημάτων που δέν πάνε πού έκει από τις στέγες ενός χωριού ή της πρωτεύουσας, με κρυμμένη ή έκδηλη φιλοδοξία ένα Παρίσι, άς πούμε...Κανείς, μήτε καν σαν πρόθεση (άν εξαίρεσω τον "Άμποτ) δέν άγκαλιάζει το έλληνικό σύνολο. Καί, θέλω να τονίσω και τούτο, ύστερα από τον Παπαδιαμάντη δε φανερώθηκε μήτε ένας σοβαρός θρησκευτικός πεζογράφος.

2) Τι έννοείτε λέγοντας «έσωτερικός άνθρωπος»; Ο Ξεφλούδας έχει μερικές ώρατες σελίδες πάνω σ' εκείνη τη μορφή του ήδονιστή, που αποκλείεται να γίνει ένας αυτόρκτης έσωτερικός άνθρωπος. Ο Σταυράκιος Κοσμάς (Ν. Πεντζίκης) μαζί μ' ένα παραπανήσις ρωμανισμό (που δικαιολογείται μονάχα ως έπιθυμία ειλκρίνειας και ως τέχνη που δέν έφτασε ακόμα στην ώριμότητα), άρχινισε τη σκιαγραφία ενός έσωτερικού ανθρώπου, που όταν θα έχουμε δλη την εικόνα του, θα μπορεί να διδάσκει όχι μόνο έμας, αλλά και τους ξένους. Πρόκειται για τον άνθρωπο που είναι και δέν είναι έξοριστος μέσα στην Ύλη που τον περιτριγυρίζει, ζωώδικα ζει, δέν μπορεί να ζήσει παρά ζωώδικα, αλλά μολαταύτα υποφέρει τη μοναξιά. Ο «Άντρέας Δημακούδης» δέ είνει μονάχα τούτο, γιατί τότε θα μιλούσε για αισθητικό άριστούργημα: όμως ο συγγραφέας του έδειξε από το πρώτο του βιβλίο μιá γνησιότητα και μιá πρωτοβουλία τέτοιες, που από τώρα μιá δευδερκής κριτική του έργου του μπορεί ν' ανακαλύψει συνέπειες ακόμα και για την πορεία όλης της λογοτεχνίας μας.

3) Δέ βλέπω λογοτεχνικές τάσεις, αλλά βιβλία και συγγραφείς. Νομίζω πώς το «Γή και Νερό» του Άμποτ είν-

ναι θετικό κέρδος για τα έλληνικά γράμματα και γενικά για την έλληνική πνευματική ζωή. Δέ μ' ενδιαφέρει άν ό "Άμποτ δέ σταθεροποίησε τη γλώσσα του: μ' ενδιαφέρει ό όρίζοντάς του: το βιβλίο του αξίζει να διαβαστεί απ' όλους τους Έλληνες, ακόμα κι από κείνους που δέ διαβάζουν ποτέ τους μυθιστόρημα. Μου φαίνεται πώς δέν μπορώ να υποστηρίξω το ίδιο για άλλο σύγχρονο έλληνικό μυθιστόρημα. Έκτιμώ το Σφακιανάκη που, μέσα στις «Νύχτες χωρίς δημιουργία» έχει διηγήματα, όπου, όμολογώ κάπως άπίθανα, φτάνει σ' ένα δικό του ύφος, ένα ύφος γερό που μοιάζει γόνιμο. Ο Δέλιος στο τελευταίο βιβλίο του έχει, από άποψη αισθητική κάμπουσες πετυχημένες σελίδες, αλλά δέ μπορώ ν' άνεχτώ σε τέτοιο βαθμό ή γυναίκα να κυριαρχεί πάνω στα νέυρα μας... Ο Ξεφλούδας κι ό Δέλιος θαυμάζουν τη Βούλφ: φαίνεται πώς δέν άντελήφθηκαν ακόμα πώς όλοι οι "Άγγλοι συγγραφείς από τη Βούλφ και το Δ. Ε. Λώρενς ίσαμε το γέρο Σώου είναι, ίσως χωρίς εξαίρεση, διαλυτικοί. "Όσο για το Ν. Πεντζίκη, άναμένω μιá συνολική του εργασία: προς το παρόν πιστοποιώ πώς άπομακρύνεται από την πεζογραφία και το μυθιστόρημα. Θάθελα να ξαναδιαβάσω το Βουτυρά από τους παιλιότερους, το Βενέζη και το Χαλδαίο από τους άλλους, γιατί κάτι αξίζει να πει κανείς γι' αυτούς. Λυπούμαι πώς δέ μπορώ να κρίνω το έργο του Σκαρλίμπα, γιατί διάβασα πολύ λίγες σελίδες του.

4 και 5) Η θρησκευτική ποίηση του Παπατζώνη, αλλά είναι μιá ειδολλιακή θρησκευτική ποίηση. Το δράμα λείπει: ό λυρισμός έπίσης: μένει μιá ήρεμη αφήγηση, αλλά και σε σιγουργημένη αφήγηση, ό,τι καλύτερο είχε να δώσει ό Παπατζώνης το έδωκε στην άρχή της ποιητικής του σταδιοδρομίας. Μ' ενδιαφέρει περισσότερο ή θρησκευτική ποίηση της Μελισσάνθης. Άν αυτή ή γυναί-

κα καταφέρει να εκφράσει άρτια (άδιάφορο άν σε στίχους ή σε άλλη μορφή λόγου) την άνησυχία της, άπαλλάσσοντάς την από τα περιττά αισθήματα και την περιττή διακόσμηση, ό κόσμος της θα φανερωθεί σημαντικώτερος από κείνο των περισσότερων ποιητών μας: προς το παρόν όμως ή Μελισσάνθη, ενώ γράφει στίχους, άγνοεί τι σημαίνει λυρισμός σε σύγχρονη έννοια.

Ποιητές όπως ό Βαφόπουλος ό Έλύτης ό Άντωνίου ό Έμπερικός ό Ρίτσος κι ό Βρεττάκος, που δείχνουν έδώ κ' έκει έναν παλμο και μιá έμπνευση, άμελούν ή την αισθητική τους κατάρτιση ή την καλλιέργεια ενός αισθήματος που να είναι πλατύτερα ανθρώπινο. Λυρικούς ποιητές, γνήσιους λυρικούς ποιητές, θεωρώ το Φιλύρα και το Δρίβα. Δέ σημαίνει άν ή πνοή τους είναι λίγη: αυτό έχουν,

αυτό δίνουν. Ο Σεφέρης είναι ίσως ό πιο ένημερωμένος από τους νέους ποιητές μας, και συνθέτει συχνά πράματα άρτια, πράματα όπου λέει ό,τι θέλει να πει, αλλά πρόκειται για άναζητήσεις που βρίσκονται έξω τόσο από τον κύκλο του λυρισμού όσο από κείνο του δικαιολογημένου έπους. Δέν έκτιμώ την ποίηση του Καρυωτάκη, που αισθητικά και ήθικά, όχι μόνο δέν ώφέλησε, αλλά βέβαια έβλαψε τον τόπο. Ηθικά, ή άπαισιοδοξία του είναι πολύ φτηνή, άπαισιοδοξία μικροστικη μιáς έποχής που χρειάζεται να εύχόμαστε πώς πέρασε για πάντα. Άν τη συγκρίνεις με την άπαισιοδοξία του Καβάφη, θα δεις άμέσως τόσο χλωμιάζει. Άς μην άποσιωπηθεί το υνός που ό Καρυωτάκης δέν έγραψε: ήθε ένα ώραίο στίχο, ενώ ή Πολυδωρή, που ήταν γυναίκα, έγραψε τέτοιους μερικούς.

Μακεδονική παραλλαγή του «Νεκρού Ἀδελφοῦ»

Ἀπὸ Συλλογὴ Δημοτικῶν τραγουδιῶν Χαλκιδικῆς, δημοσιεύουμε τὴν ἀκόλουθη πολὺ ἐνδιαφέρουσα μακεδονικὴ παραλλαγὴ τοῦ ποιήματος τοῦ «Νεκροῦ Ἀδελφοῦ» :

Καλότυχη, καλοῖμοιρη τῆς Ἀρετῆς ἢ μάννα
ἀπώχει τοὺς ἱννιά νυγιούς, τὴ μινιά τὴ θυγατέρα.
Προϋξινητάδες ἔρχονται ἀπὸ τοῦ Μαυλιτόνι,
ρουτοῦσαν κι' ξαναροῦτοῦν, πὸν ναῦρον τέτοια κόρη,
τέτοια ψηλή, τέτοια λιγνή, τέτοια μαυρουμματοῦσα,
νάχη τοῦ μάτι λιόμανρο, τὰ φρούδ' ἀπὸν γαῖτανι,
τοῦ δόλιου τοῦ ματόφυλλου Σιργιώτικου μπιρσίμι,
ἀπώχει σπῆτι' ἄνουγαστὰ κι' ἀλλιὲς μαρμαρουμένις.
Ἰκεῖ ἔνι τέτοια λιγιρὴ ἰκεῖ νι τέτοια κόρη,
τέτοια ψηλή, τέτοια λιγνή, τέτοια μαυρουμματοῦσα.
Κι' οὔλνοι-οὔλνοι τὴν ἔταζαν τὴν Ἀρετὴ στὰ ξιένα,
μὰ σὺν τὴν τάζ' κι' οὐ Κουσαντῆς κἄνας κι' δὲν τὴν τάζει
— Κῶστά μ, κι' ἄν ἄροουστήσουμι, τοῦ ποιὸς θὰ μᾶς κυτιάζει;
— Μάννα μ, κι' ἄν ἄροουστήσουμι, ἰγὼ θὰ σᾶς κιτιάζου.
Μὰ κἄν οὐ χρόνους τῶφιοι, μὰ κἄν τοῦ ριζικό τους
κι' ἔπιναν κι' ἄρρωστήσαν κι' τὰ ἱννιά τ' ἀδέρφια,
κι' ἔπιασαν κι' πέθαναν κι' τὰ ἱννιά τ' ἀδέρφια.
Κι' οὔλνοι κι' οὔλνοι τοὺς θύμνιαζι κι' οὔλνοι κιοῖτις ἀνάφτει,
τοὺν Κῶστα δὲν τοὺν ἄναφτι κι' οὐδὲ τοὺν ἐθυμνιάζει.
Μέρα νύχτα τοὺν ἀνιτάζ κι' τούνη βλαστημάει
κι' οὐ Θιὸς ἀνηβαρέθη κι' ἢ γῆς ἀνητρουμάζει.
Γίνκι τοῦ χῶμα ἄλουγου κι' τὰ σανίδια σέλα,
κι' οὐ Κῶστας καβαλλίκοφοι, σὶν τὴν Ἀρετὴ πααίει.
Στοῦ δρόμου, ὅπου πήγνι, στοῦ δρόμου πὸν διαβαίνει
παρακαλοῦσι κι' ἔλιγι, παρακαλεῖ κι' λέγει:
— Κύριε μ' νὰ βοῶ τὴν Ἀρετὴ σὶ διὸ χουροὶ μπλιγμένη.
Ἔτοι πὸν παρακάλισι, ἔτοι πάησι κι' βοῆμι.
— Ἀῖντι-ἄιντι, μαρ' Ἀρετῆ, νὰ πᾶμε κι' ὡς τὴ μάννα.
— Ἄν ἔνι, Κῶστα μ, γιὰ καλὸ νὰ ἔρθω ἔτοι ἀποῦμι,
κι' ἄν ἔνι, Κῶστα μ, γιὰ κακό, νὰ πάου νὰ ξαλλάξου.
— Ἀῖντι-ἄιντι, μαρ' Ἀρετῆ, καλὰ σὶ μετ' αὐτάνα.
Κι' κίνησαν κι' πάησαν, κίνησαν κι' παγαίνου.
Στὴ στράτα ἀπὸν πάησαν, στὴ στράτα πὸν διαβαίνου,
πουλάκ' ἀπολουήθη κι, πὸν πράσινου κλαδάκι,

μὰ δὲν λαλοῦσι σὺν πουλί, σὺν ἀγριαηδόνι ποῦταν,
μόνον λαλοῦσι κι' ἔλιγι ἀνθρώπινη λαλίτσα:
— Τί ἔνι τοῦ θᾶμμα ποῦδα γὼ τούτου τοῦ καλουκαῖρι,
νὰ πιρπατοῦν οἱ ζουντανοὶ μὶ τοὺς ἀπουθαμένους!
— Ἀκοῦς-ἀκοῦς, βρὲ Κῶστα μου, τί λιέγουν τὰ πουλάκια;
— Ἀῖντι-ἄιντι, μαρ' Ἀρετῆ, πουλιά ἔνι κι' ἄς λιέγουν.
— Κῶστα μ, γιὰτὶ ἔσι κίτρινοὺς κι' μαυραραχιασιμένους;
— Ἀπὸν τοὺν δρόμον τοὺν πουλὸν κι' ἀπὸν τὴν κουρνιαχτούρα.
Μὰ πᾶν σημά, μὰ πᾶν κορνιὰ στῆς ἐκκλησιᾶς τὴν πόρτα.
Ἀῖντι-ἄιντι, μαρ' Ἀρετῆ, στοῦ σπῆτι μας νὰ πάης,
γὼ τοῦ μαχαῖρο λησιμόνησα κι' θέλου νὰ τοῦ πάρου.
Βοῖσκει τίς πόρτις σφαληστές, τὸ ἀλλιὲς χουρταριασμένις.
Τὴν πόρτα ἐκροινιάλιζι, τὴν πόρτα κροινιάλιζι:
— Τί θέλεις, Χάρι μ, κι' ἔρχοι, τί θέλεις κι' ἀραδίσεις;
Ἰννιά πιδάκια ποῦχα γὼ κι' τὰ ἱννιά τὰ πῆρις
κι' μινιά ῥετῆ πολλιώμουρφη, πουλὸν μακρὰ στὰ ξιένα.
— Ἀνοιξι-ἄνοιξι, μάννα μου, κι' ἰγὼ μ' ἢ Ἀρετῆ σου.
— Φεῦγα-φεῦγα μαυρόχαρε, φεῦγα μὴ μὶ πειράζεις.
— Μάννα μ, ἰγὼ μ' ἢ Ἀρετῆ σ, ἰγὼ μ' ἢ θυγατέρα σ.
— Μαρή κι' ποιὸς σὶ ἔφιοι πουλὸν μακρὰ πτὰ ξιένα;
— Μάννα ὡ οὐ Κῶστας μ' ἔφιοι στοῦ μαύρου καβαλλάρη.
— Μαρή οὐ Κῶστας πέθανι τόρα δῶδικο χρόνια.
Κι' σῶσαν κι' ἀγκαλιάσθηκαν μάννα κι' θυγατέρα.

Η ΖΩΗ ΠΑΙΖΕΙ ΤΟΥ ΚΡΥΦΤΟΥΛΙ

Όλα είχαν συμβεί σ' ένα χρονικό διάστημα άπροσδιόριστο. Ξεχώριζε ακόμα τόν ήχο τής σάλπιγγας, πού εκείνη την ώρα αντίλυσε τή δύναμή του από τήν ήρεμία του γλυκού δειλινοῦ, και κυριαρχούσε στην έκταση του κάμπου. Στη γαλήνη του αναπαύονταν όλες οι στιγμές του άπειρου σά να προέκτειναν στή μνήμη του τήν έπιβίωση τής όψης τους. Ξανάβλεπε λ. χ. τήν όμάδα τών πουλιών με τό κυματιστό τους πέταγμα πού άλλαζε πυκνότητα και σχήμα και χρώμα σ' εκείνη τήν άμφίβολη ανάταύγεια τής δύσης, πάνω από τά γεωμετρικά σχήματα τών άγρών. Αντίκρυζε τήν άδιάκοπη κίνηση τής ούρας του ζώου, πλάι στόν άποσταμένο ζευγώλατη στό τέρμα τής ημέρας, κ' ή όμοιομορφία τής εικόνας του φαίνονταν πώς έρχονταν από τά βάθη του χρόνου σάν τυπική έκφραση τής ζωής του ύπαιθρου τήν ώρα του ξαποστιαμού και τής ανακούφισης. Κατά τήν άνηφορία τρώ δρόμου, όπου ξεχώριζαν τά πρώτα οικόδομικά συγκροτήματα, ή πόλη λυτρώνονταν από τό βόμβο κ' ή νύχτα θά άπλωνε σέ λίγο τά φτερά της. Κ' ύστερα ένα κενό δημιουργούνταν στό νοῦ του. Θαρρούσε πώς έσπαζε μέσα του ό ρυθμός πού είχαν ως τότε οι όψεις τής ζωής. Η καλύτερα, ή προσπάθειά του να δει τά πράγματα πέρ' από τήν καθιερωμένη τοποθέτησή τους κ' έξω από κάθε σύστημα, συναντούσε μιάν αντίσταση άνωτερη από τή θέλησή του. Κι' αντίλυσε άπο τό χάος τις εικόνες, και τις τοποθετούσε άρρυθμα, σέ τρόπο πού ν' άκούει τις καινούργιες στροφές τής ζωής, να νιώθει τήν ποιήσή της μέσ' από τά συντρίμματα και τ' άποσπάσματά της. Τό ίδιο σάν ή θέλησή του να παραχωρούσε όριστικά τή θέση της στή φαντασία πού μάς παρασέρνει στή μαγική άτμόσφαιρά της. Με θαυμασμό άνάμικτο με κάποια ειρωνεία, έφερνε στό νοῦ του κείνη τή περίεργη κ' άπίθανη σύνθεση με τά πολλαπλασιασμένα πρόσωπα κ' αντικείμενα, μέσα στά κρύσταλλα πού κοσμούσαν τις πλευρές του κάθε στήλου τής αίθουσας του καφενείου. Άνάμεσα από τή ρόδινη διαφάνεια παρακολουθούσε τήν κίνηση του άσυμπλή-

ρωτου κ' άνοκλήρωτου: τή μισή πλευρά του βιολοντσέλου, τήν άκρη του φλάουτου και τά λευκά δάκτυλα του μουσικού πού έψαχναν σά να γαργάλιζαν τή σεβάσμια φαλάκρα του κυρίου, τό χέρι του βιολιστή πού με τήν παθητική του δοξαριά, έφηνε τήν άπατηλή έντύπωση πώς πήγαινε ν' άποκόψει άνάιμακτα όλα κείνα τά κομψά κεφάλια στή σειρά τών τραπεζιδίων. Άν μολαταῦτα μπορούσε ν' άπαλλαγει από αυτή τή μαγική δύναμη τής φαντασίας, ή, άν έπειτα από κάποιον ξαφνικό κρότο ξυπνούσε κείνη τή στιγμή, θά έβλεπε τά πράγματα όλότελα διαφορετικά. Τό μελανοδοχείο με τή δέσμη τών χαρτιών στήν άκρη του γραφείου, τό μικρό άγαλμα στή στάση πού του έδωσε ή έμπνευση του καλλιτέχνη, τή γυρτή στό βαζάκι φωτογραφία πάνω στή βιβλιοθήκη, τά χρωματιστά περιοδικά και βιβλία με τόν κοπτήρα ή τό άπαραίτητο μολυβάκι άνάμεσα στις σελίδες, άφημένα και ταποθετημένα όλα στή μόνιμη και στατική τους μορφή, σκληρά σά να στέναζαν κάτω από τήν τυραννία τής ύλης. Θά τά ξεχώριζε κείνη τήν ώρα στό άμφίβολο φώς τών άστρων πού χρόνια και χρόνια όλόκληρα ταξίδευε για ν' άγγίξει τήν έπιφάνειά τους.

Δίχως καμιάν άμφιβολία, άρέσκονταν, με τήν άπόσπασή του, να θαυμάζει τήν όμορφιά τών πραγμάτων, έτσι σά να ένιωθε τόν εαυτό του όλότελα άπολυτρωμένο από τό βάρος τους άρέσκονταν αυτός πού έδινε μιάν άξια ιδιαίτερη στήν έπαφή και τήν έπικοινωνία με τους ανθρώπους. Όμως σ' εκείνη τήν άνέκφραστη μοναξιά του δέ ζητούσε παρά κάτι τό άνέγγιχτο κ' άψηλάφιστο άνάμεσα στήν κίνηση τών σκιών και τά συντρίμματα τής φράσης του. Τό ίδιο σάν τή φτωχή και παραπλανημένη πεταλούδα πού πετάει γύρω από τά κρόσια του άμπαζούρ, πάνω από τό κάθισμα με τό διπλωμένο στήν τσάκιση ριχτό πρὸς τά κάτω πανταλόνι κ' ως πέρα στις πτυχώτες κουρτίνες. Κάποτε-κάποτε μιά φωνή πού άντηχούσε στή σιωπή τής κάμαρας, κ' έδιωχνε όλες αυτές τις σκιές, του έλεγε σταθερά και σ' ένα τόνο ξεκαθαρισμένο: "Όλες αυτές οι όψεις τών πραγμάτων

πού άποτυπώνονται στή μνήμη μας, δέν είναι παρά τά φευγαλέα δείγματα του πόθου και τής αίσθησης. Ζητούν τή χαρά και τήν ίκανοποίηση έξω από τόν εαυτό μας. Ίσως-Ίσως σ' εκείνες τις στιγμές τής άνόποπτης έκστασης, δέν κάνουμε άλλο από του να ύψώνουμε άθελα τό έξωτερικό τους οικοδόμημα όπου μονάχα βρίσκουν άσυλο. Κ' ή άκρίβειά τους, κ' ή όμορφιά τους, κ' ή ίσότητά τους, κ' ή αλήθειά τους, κ' ή ήρεμία τους, κ' ή σταθερότητά τους, και τό θέλητρό τους; Άπλούστατα κοιμούνται στό βάθος του κρυστάλλινου μελανοδοχείου και περιμένουν τό πνεῦμα να βουτήξει και να τάρξει τό μαυρο κύκλο τής στεφάνης του για ν' άντλήσει τήν πλαστικότητα και ν' άποδώσει τήν πιστότητά τους. Έτσι, δίχως κανένα προσχεδίασμα, παρά μονάχα με τήν έγκατάλειψη στήν ήδονή του φανταστικού πού πλάθει τό μυθο, σάν τήν άγνωστη μοίρα τής κάθε ημέρας. Κανένιας αίφνης δέ μπορεί να έχει πάντα τις ίδιες ίδιες για τήν άγάπη λιγώτερο ακόμα δέ μπορεί να διατηρήσει στήν ίδια πάντα άκμή τή συναισθηματική δυνατότητα να πιστεύει σ' αυτή, να γοητεύεται από αυτή, να συνυδεύεται από τή σκιά της στα χειμερικά παλάτια. Κ' έπειτα όλ' αυτά περνούν τόσο άπλά και τόσο όμαλά, τόσο γρήγορα, όσο άνύποπτα κυλούν οι ώρες οι έποχές, τά χρόνια. Ός κ' αυτά τά ίχνη πού τό διάβα τους χαράζει στήν άνάμνησή μας είναι τόσο λεπτά, τόσο άσθενικά και τόσο άνεπαίσθητα πού καταντούμε να συγχέουμε συχνά τις μουσικές καμπές τους. Σταματοῦμε σάν σε άπροσπέλαστες περιοχές του δάουου, περιπλανιώμαστε στα στενά και δύσβατα μονοπάτια, σά να συναντούμε τήν αντίσταση από άλλες άναμνήσεις, από άλλες συγκινήσεις, πιό πρόσφατες και πιό ζωηρές.

Ό,τι πού και τού είχε κάνει έντύπωση, κείνο τό φωτεινό άπόγευμα, εΐταν ή παράξενα κηλιδαμένη όψη τής πλακόστρωτης αύλης γύρω από τό πηγάδι με τήν άνέμη. Τά άραιά φύλλα τής κληματαριάς άποτύπωναν τόν ήσκιο τους στήν έπιφάνειά της, και θύμιζαν κάπως τό δέρμα τής λεοπάρδαλης. Έτυχε μάλιστα, όλοι να άπουσιάζουν από τό σπίτι τής Θάλειας. Και με τήν ιδέα τής μοναξιάς οι πόθοι ξυπνούσαν. Φυσικά, άκαθόριστο στήν άρχή, δίχως κατεύθυνση στόν έξωτερικό τους χώρο, όμως πιό συγκροτημένοι ύστερα, πιό ζωηροί, σά σκοπαι συγκεκριμένοι, άποκτούσαν ύπόσταση κ' έμψύχωναν τις προθέσεις του. Δέχτηκε, εύτυχώς δίχως αντίρρηση καμιά, να τήν παρακολουθήσει στις τελευταίες λεπτομέρειες του ντυσίματος. Ό,τι λέγονταν μεταξύ τους στό χρονικό αυτό διάστημα, και σ' ένα τόνο με τις πιό άπροσδόκητες μεταπτώσεις, γύρω από τά πιό σοβαρά και τό πιό άσήμαντα πράγμα-

τα, δέν είχε καμιά σχέση με εκείνο πού πραγματικά σκέπτονταν κ' οι δυό. Να προσδιορίσει τώρα μέσα σέ πόσην ώρα μπόρεσαν, πεζή βέβαια, να κάνουν όλη κείνη τή μακρυνή διαδρομή, του εΐταν όλότελα άδύνατο. Άκολουθούσαν πάντα τόν όμαλό δρόμο πλάι στήν έκταση του κάμπου με τους έδαφικούς κυματισμούς. Κάποια στιγμή τους θάπευαν ήχοι μουσικής του ραδιοφώνου. Τό αυτοκίνητο τους προσπέρασε γρήγορα. Καί ή μουσική του, κ' οι άνώνυμοι και άπρόσωποι έπιβάτες του, και τό μικροσκοπικό, σχεδόν στατικό του σχήμα στό βάθος του δρόμου, είχαν τήν ύψη του ζέφυρου πού ρυτίδωνε τή γαλήνεια έπιφάνεια τής θάλασσας με τις διαδοχικές της άποχρώσεις. Ένώ αντίθετα, θά μπορούσαν ν' άπαριθμήσουν και να ταξινομήσουν όλα όσα είδαν τά μάτια τους, κ' όσα έμειναν στή μνήμη τους, νωπά και σταθερά με τόν όπλισμό τής ύλικότητάς τους, πριν ακόμα γίνουν σύμβολα μικρά και ίκανά να κινηθούν και να ζήσουν στήν έξωτερική περιοχή, σάν αισθήματα και σάν έπιθυμίες. Άπό όλα πιό ζωηρά αισθάνονταν τήν κούραση, πού πρὸς τό τέρμα τής ημέρας, τους άνάγκασε να προχωρούν σιωπηλοί και σκυμμένοι σά να τους οδηγούσε ένα μονάχα αίσθημα γύρω από ένα φτωχό και λιτό τραπέζι με τήν άχνα της χύτρας και τις φέτες του ψωμιού. Τήν ώρα πού σκοτεινίαζε οι όρίζοντες εξαφανίζονταν. Τά σκόρπια φώτα σχεδίαζαν, κάπως άόριστα, τά όρια τής πόλης στήν άπέραντη έκτασή της. Θαρρούσαν πώς τους άποροφούσε τό παρελθόν, και πώς ακολουθούσαν κ' οι δυό τό δρόμο τής παιδικής τους ηλικίας. Μαζί της τάχα δέν έπαιζε τότε πού εΐταν δώδεκα χρόνων; Μαζί δρασκέλιζαν τους θάμνους και τά πέτρινα χωρίσματα τών κήπων στήν κατηφορία του λόφου. Πλάι της πάντα στέκονταν και τής έσφιγγε τό χέρι, όταν όλοι σχημάτιζαν τό μεγάλο κύκλο στήν αύλή του σχολιού για να παίξουν τήν τυφλόμυγα. Όταν πάλι τύχαινε να μη τή συναντήσει, εύρισκε τρόπο ν' άπομακρυνθει από τήν άτμόσφαιρα τής συντροφιάς με τους άτέλειωτους θυμούς και τις μικροσυμπλοκές στις στιγμές τής άπόλυτης άφοσίωσής τους στό όποιο είδος του παιχνιδιού τους. Έμπόδιο στέκονταν πάντα κείνος ό ψηλός, σχεδόν ως τό άνάστημά του, φράχτης με τά πυκνά κ' άγκαθερά κλαδιά.

Πλησιάζοντας τον αντίκρυζε τό σωρό τής κοπριάς πού κάποτε άχνιζε και πάντα όσμιζε κείνη τή πλευρά τής έπαυλης. Όμολογούσε πώς δέν είχε ποτέ τό θάρρος να τήν καλέσει με τό όνομά της. Έπρεπε να κάνει όλο κείνο τό κύκλο, κ' εύχρονταν πάντα να μη συναντήσει, ούτε τή γιαγιά της στήν άκρη τής σκάλας πού τόν βλεμματίζε πάνω από τά γυαλιά της, ούτε τόν

πατέρα της που μαστόρευε σοβαρός και συγκεντρωμένος. Τόν κυρίευε μία συστολή και μία δειλία που πήγαζε από την ιδέα του απαγορευμένου στενώτερου φιλικού δεσμού του με τη Θάλεια. Τι μάταιες και ακαθόριστες στιγμές...Με την απόσταση του χρόνου, προσπαθούσε να ξεχωρίσει, σά μύσα από γυαλί χρωματιστό, την πραγματικότητα από τη μέθη της ευτυχίας, κι' ό,τι εΐταν άληθινό από ό,τι εΐταν ποθητό. Οι διαθέσεις κ' οι ψυχικές μας καταστάσεις αλλάζουν τόσο γρήγορα... Στο καθολικό τους αντίκρουσμα μοιάζουν με τὰ σύννεφα που ποτέ δέν κατορθώνουμε να τὰ δούμε στο ίδιο σχήμα τους πάνω από τις στέγες. 'Από τις ναρκωμένες, τις σχεδόν λησμονημένες κείνες στιγμές, καθώς έπιχειρούμε άτεχνα να ύψώσουμε το οικοδομήμα τους, δέν έμεινε παρά το άρωμά τους, που καθώς περνούμε πλάι τους, νιώθουμε ύστερα από είκοσι χρόνια, να μάς θωπεύει, να γαλβανίζει το νού μας, να δονεί κάπως τη ζωή που περάσαμε στην ιδιαίτερη πατρίδα μας, με τους παλιούς της δρόμους, με τὰ βενετσιάνικα φανάρια, κάτω από καφάσια και κλειστά παράθυρα, και με το άσυνήθιστο πιά ντύσιμο των ανθρώπων. Θαρρεί κανείς πώς συναδέλφους άλλους ένας δεσμός σεβασμού που θερμαίνονταν από την ιδέα της αρετής. 'Η στάση τους, ή σοβαρότητά τους, καθοδηγούσε τις πράξεις τους, σά να κυριαρχούσε πάνω τους το πνεύμα μιας επίδρασης πνευματικής και ήθικης άνωτερης ποιότητας.

Πάνω κεί κατά το κάστρο, πίσω από το Μοναστήρι (ή Ιστορία του, έλεγε στον κύκλο των έπισκεπτών ό σοφός ήγούμενος άρχιζει από την Ιστορία της Θεσσαλονίκης). Ένα απόβραδο, καθισμένη στην δέξωπορτα της λαϊκής συνοικίας, ή μάμμα με το σιταρένιο χρώμα της έπιδερμίδας, ξεκούμπωσε τη μπλούζα της και πέταξε έξω το μαστό της. Το κλάμα κ' οι φωνές του τρυφερού βλαστού της ύποχωρούσαν και σταματούσαν αυτόματα, καθώς ζητούσε να σβύσει τη δίψα του, ως που δέν έμεινε παρά ό παλμός κάποιου άσυγκράτητου λυγμού που δονούσε τότε — τότε την άσθενική του μνήμη, σάν από ένα άσιγαστο παράπονο. Οι γνώριμαί της κ' οι έργάτες με το κασελάκι και το φορτωμένο ζεμπίλι, έστρεφαν και τη χαϊρετούσαν μ' έναν τρόπο που συμπύκνωνε την όμοιομορφία της γενικής συμπεριφοράς. Κ' εκείνη διατηρώντας στα χείλη το χαμόγελο, σάν άνταπόκριση άγνή μιας βαθύτερης ευχαρίστησης, χαμήλωνε τα μάτια της και πίεζε άνάμεσα στο δείχτη και τον άντίχειρα τον κόρφο της. Δέν άναγνώριζε έτσι στον έαυτό της άλλο δικαίωμα από την άφοσίωση στη μόνη χαρά και στη μόνη ευτυχία της: στο παιδί της. Ποιά τάχα άντίρρηση θά μπορούσε να φέρει, άν βρίσκονταν κι' αυτή στη θέση κεί-

νης της μητέρας που συγυρισμένη και περίφανη, κρατώντας στοργικά το γυιό της από το χέρι, άφησε πίσω της τόσους και τόσους δρόμους, ήσυχους και άνώμαλους ως που να βρεθεί κατάντικρυ στη μεγάλη πλατεία με τους όγκους των οικοδομών και τὰ γραμμωτά παρδαλά τζάμια στη θέση των παράθυρων. 'Ο ήλιος τὰ έκανε να στράψουν. 'Ο κόσμος σκορπιούνταν στους δρόμους και στην παραλία. Τά πλευρισμένα στην άκτή καράβια με τους γυμνούς ίστους τους, έφερναν όλες τις μοσκοβολιές των νησιών του Αΐγαίου, μά κι' άλλες τις πίκρες των μακρυνών ταξιδιών. 'Όμως ό γυιόκας της, δέ ζήλεψε παρά έκείνη τη σφαίρα που κοκκίνιζε και γυάλιζε μονάχη, σχεδόν στο χάος, ψηλά στην κορυφή της οικοδομής. Κείνη τη γυάλινη σφαίρα που δέν την χάρηκε, που δέν την πρόσεξε, που δέν τη λιμπίστηκε παρά ή παιδική φαντασία κείνης της στιγμής. Σήκωσε δειλά το χεράκι του, σά να έδινε μιά ένταση ύπέρμετρη στην όμορφιά της, άφησε άόριστα να εκδηλωθεί ή έπιθυμία του, πώς ήθελε να έχει κείνη την κόκκινη, την όλοστρογγυλη γυάλινη σφαίρα που άγγιζε το ούρανό και άντιστέκονταν σ' άλλες τις μπόρες. Θύμωσε, φώναξε, έκλαψε, έσκουξε, ξεπλώθηκε χτύπησε πόδια και χέρια. Τη σφαίρα! «Τόν ούρανό με τ' άστρα δέ λέε! Να δά ή ώρα!» «Τι άξίωσις!» ψιθύρισε ό κύριος που προχώρησε με το άόριστο μειδίωμα στα χείλη. «Τι άνάγωγο πλάσμα!» Ικανοποιήθηκε να μονολογήσει ή κοπέλα.

Μολταύτα σ' αυτή την άπροσδιόριστη διαδρομή του χρόνου, ήξερε πώς όλες αυτές οι σκιές που πρόβαλλαν δειλά την όψη τους, και παιχιδίζαν στο φώς της θύμησης του, θά έξαφανίζονταν πάλι, σάν από μιά πρόθεση πεισματική να κρύψουν το μυστικό τους. 'Αποτελούν τὰ μέσα που διακοσμούν μονάχα τις ψυχικές μας διαθέσεις, δίχως να κατορθώνουν να δώσουν μιά όργάνωση στην έσωτερική ζωή μας. Σε κάποιες ώρες μόνο ένεργοούν με τη δύναμη ενός ξεχωριστού ρυθμού, περίπου σάν τά πετραδάκια ή σάν τις χοντρές ψυχάλες που πέφτουν πάνω στη λεία έπιφάνεια της πισίνας, και προκαλούν τις ρυτίδες, και δημιουργούν εκείνους τους κύκλους που μεγαλώνουν και πλαταίνουν, κι' άγγιζουν τους άλλους, τους παράπλευρους, ως που άφομοιώνονται και χάνονται. Αυτοί οι ίδιοι κύκλοι της θύμησης με τον ξεχωριστό ρυθμό τους, αύξαναν και πλάταιναν μέσα του, πυκνωμένοι από τον έλάχιστο έρεθισμό. Στα κλειστά παραθυρόφυλλα έπαναλαμβάνονταν ένας ψίθυρος που δυνάμωνε. Στην ήρεμία της αύγης άκούστηκαν οι πρώτες έξακολουθητικές σταλαγματιές πάνω στις πλάκες του πεζοδρομίου. 'Η βροχή τον ξύπνησε.

ΓΙΩΡΓ. ΔΕΛΙΟΣ

EDMOND ZALOUX

Ο ANTPE ZINT

ΚΑΙ ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΟΥ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑΤΟΣ

Το πρόβλημα του μυθιστορήματος είναι από κείνα που βασάνισαν περισσότερο τον Άντρέ Ζίντ, από τὰ πρώτα του άκόμα έργα. Θέλω να πώ ότι δέν του έδωσε την εύκολη λύση των περισσότερων συγγραφέων που θέλοντας ν' άφιερωθούν στην τέχνη αυτή, ζητούν άμέσως να την πραγματοποιήσουν όπως την όνειρεύονται. 'Ο Ζίντ κινήγησε την ιδέα του καθ' έαυτο μυθιστορήματος. Έίχε από φυσικό του, όπως πολλοί Γάλλοι, μιά έμφυτη σά να λέμε κλίση για το αναλυτικό μυθιστόρημα και σ' αυτό βρήκε, πριν από τους «Κιβδηλοποιούς», τις μεγαλειότερες έπιτυχίες του. Με τὰ «Τετράδια του Άνδρέα Βάλτερ», τη «Στενή Πύλη» και τον «Άνηθικολόγο» πρόσφερε άρκετά στο αναλυτικό μυθιστόρημα ώστε πρέπει ν' άναγνωρίσουμε ότι άπόκτησε σ' αυτό μία μαστοριά που τον κάμει ισάξιο με τους μεγαλείτερους. Μά έπαναλαμβάνουμε ότι αν εύρισκε στο είδος αυτό το δλωδοιδόλου αθόρμητη μορφή έκφρασεως, δέν μπορούσε όμως ν' άρκεσθί σ' αυτή, τόσο που άπόφυγε να όνομάσει τὰ βιβλία του «μυθιστορήματα», αλλά τὰ ώνόμασε «άφηγήματα». Κατ' αυτόν, οι «Κιβδηλοποιοί» είναι το πρώτο του και ίσως τώρα, το μόνο του μυθιστόρημα, πράγμα που έκαμε πολλούς κριτικούς να γελάσουν, έπειδή δέν κατάλαβαν την σκέψη του.

'Η θεωρία του μυθιστορήματος βρέθηκε στον Άντρέ Ζίντ στη συμβολή—σά να λέμε—δύο πνευματικών ρευμάτων πολύ διαφορετικών. Μπορούμε ν' άναγνωρίσουμε σήμερα ότι ό Άντρέ Ζίντ δέν είναι από φυσικό του μυθιστοριογράφος, και νομίζω ότι αν ήταν τέτοιος, το πρόβλημα αυτό δέ θά τον άπασχολούσε τόσο. Δέν μπορεί να φαντασθί κανείς ότι ένας Ντίκενς, ένας Ντοστοιέφσκι ή ένας Μπαλζάκ θ' άφιέρωναν τόσο χρόνια για να μελετήσουν όλες τις λεπτομέρειες μιας τεχνικής και όλα τὰ υπόβαθρα ενός λογοτεχνικού είδους. 'Ο

'Αντρέ Ζίντ είναι, έπάνω απ' όλα, ένας ήθικολόγος και ένας λυρικός. 'Αφενός λοιπόν έκρινε άναγκαίο να παρεμβάλει μέσα στο μυθιστορηματικό του έργο τον έαυτό του, την ιδιαίτερη συγκίνηση του άπέναντι στη ζωή, καθώς έπίσης και το σύνολο της φιλοσοφίας του και των ιδεών του. 'Αλλά το χαρακτηριστικό ένός μυθιστοριογράφου είναι να μην έχη άλλη φιλοσοφία και άλλες ιδέες από εκείνες των προσώπων του έργου του, και ό ίδιος να παραμερίζη μπροστά σ' αυτές. Λοιπόν, το δυσκολώτερο πράγμα για έναν άνθρωπο σάν τον Ζίντ είναι να παραμερίσει, έστω και κατά το ήμισυ, μπροστά σε πλάσματα γεννημένα από τη φαντασία του. 'Επειτα, ήξερε πολύ καλά, από το παράδειγμα των μεγάλων, των άληθινών μυθιστοριογράφων, ποιοί είναι οι κανόνες όί άληθινόι, όί άπόλύτοι κανόνες ένός είδους που έδωκε άναμφισβήτητα άριστουργήματα. Και θά ήθελε πολύ φυσικά δημιουργήσει, σύμφωνα με το παράδειγμα εκείνων, έναν κόσμο μισό—λυρικό, μισό—ρεαλιστικό που μέσα σ' αυτόν ή κοσμοθεωρία του θά μπορούσε να πάρη πλαστικά προσωπεΐα. Νομίζω ότι πάλεψε έπίσης ένάντια στην κοινά παραδεγμένη αντίληψη του μυθιστορήματος που σχηματίσθηκε άκριβώς από τη μελέτη των δασκάλων που έθαύμαζε. Δέν πρέπει να ξεχνούμε έπίσης ότι ό Άντρέ Ζίντ είναι διαμαρτυρόμενος στη θρησκεία, και ότι έχει από ένστικτο μιά ένδοξο κλαστική φρίκη μπροστά σε μερικά καλλιτεχνικά στοιχεία ή σε κατασκευάσματα της φαντασίας που τὰ θεωρεί άπλά τεχνάσματα. 'Η ανάπτυξη του μύθου σύμφωνα με τους νόμους της λογικής αλλά και της φιλολογίας, του έφάνη σάν μιά από τις χειρότερες παγίδες της τέχνης του μυθιστορηματος. Είναι βέβαια, από τη δική του άποψη ότι ένας συγγραφέας που έβαλε μερικά πρόσωπα μέσα σε μιά δραματική δράση, θ' άναγκασθί να τ' αφήσει να τραβήξουν

τό δρόμό τους δλομόναχα και κατά τρόπο δλοένα και πιό μηχανικό, φτάνοντας στο σημείο να καταργήση τη δική του προσωπικότητα, όχι μόνο τη λυρική του προσωπικότητα, άλλ' ακόμα και το ρόλο του ως δημιουργού που διορθώνει κάθε τόσο τὰ γεγονότα. 'Η γενική κριτική που ό Ζίντ, δίχως να την διατυπώση έπακριβώς, έκφράζει έδω, άφορα όχι μόνο το μυθιστόρημα, αλλά επίσης και την κλασική μας τραγωδία που χρησίμεψε για πρότυπο στο γαλλικό μυθιστόρημα.

Αυτή ή ανάπτυξη της δράσεως των προσώπων, άναπτύξη σά να λέμε άπόλυτη και άλλωστε θεληματική, αυτό τέλος που ένομιζαν οι Έλληνες είμαρμένη, ένεργεί έπάνω στα πρόσωπα της τραγωδίας με τρόπο που να τ' άπαλλάσσει τελείως από τις προσποιήσεις, τις φυγές, τις παλινωδίες, τις ύπεκφυγές που άποτελούν για τον Ζίντ —νομίζω— και για τις τούς έλικρινείς παρατηρητές της ζωής, ένα σύνολο ψυχολογικών άληθειών άπαραιτήτων. Συνδυασμός της λαχτάρας της μεγαλείτερης άληθειας με την λαχτάρα της τελειότερης τέχνης, αυτή είναι κατά τον Άντρέ Ζίντ ή λύση του προβλήματος. Αυτή τη λύση θέλησε να δώση στους «Κιβδηλοποιούς» δημιουργώντας το «άγνó μυθιστόρημα», όπως το ώνόμασε. Στο «Ήμερολόγιο των Κιβδηλοποιών» μιλεί για την «Διπλή Παρεξήγηση» σάν για τό έργο που πλησιάζει πιό τέλεια στο άγνó μυθιστόρημα. Νομίζω ότι θα μπορούσε να αναφέρει επίσης τον «Δημήτηρ Ρουντιν» του Τουργκένιεφ ή τον «Πέτρο και Γιάννη» του Μωπασσάν. Δέν βλέπω σά έργα αυτά κανένα στοιχείο που να μην άνήκη στο άγνó μυθιστόρημα: αντίθετα άν πάσω τους «Κιβδηλοποιούς» βλέπω σ' αυτούς ένα στοιχείο που ζημιώνει την άπόλυτη έννοια του βιβλίου αυτού, και αυτό θα μπορούσαμε να το όνομάσουμε τό άντικατοπρικό στοιχείο του βιβλίου.

Νομίζω ότι έδω πρέπει να αναφέρουμε την επίδραση του Ροβέρτου Μπράουνιγκ για τον όποιο ό Ζίντ μίλησε πολλές φορές, καθώς και του Γεωργίου Μέρντιθ. "Όταν συνέλαβε μιά φορά ένα θέμα που ήταν κατάλληλο για να περιλάβη πολλές σκέψεις και παρατηρήσεις του, ό Ζίντ σκέφθηκε ότι θα ήταν πολύ ένδιαφέρον να γράψη, μαζί με τό βιβλίο, την Ιστορία του συγγραφέα κατά την περίοδο της κήσεως, και ότι επιτέλους ένα από τὰ θέματα του μυθιστορήματος, θα ήταν ή άπόκρυφη πάλη που διεξάγεται άνάμεσα σ' ένα μυθιστόρημα και στον συγγραφέα του, που ό ένας κερδίζει, ό άλλος χάνει τό άλλο και αντίστροφα. 'Η ιδέα αυτή του συγγραφέα που παλεύει σά να λέμε με την ιδέα του έργου του, είναι πολύ αίσθητη μέσα στους «Κιβδηλοποιούς». Αυτή έδημιούργησε τό πρόσωπο

του Έδουάρδου. 'Ο Έδουάρδος πραγματοποιεί τό πρώτο κάτοπτρο όπου άντικατοπτρίζεται ή κεντρική ιδέα των «Κιβδηλοποιών». Τό δεύτερο κάτοπτρο είναι τό «Ήμερολόγιο των Κιβδηλοποιών» όπου ό Άντρέ Ζίντ διηγείται την ίδια Ιστορία σά να λέμε στον τρίτο βαθμό. Αυτό είναι ένα δεύτερο κάτοπτρο μέσα στο όποιο άντικατοπτρίζεται σύγκαιρα τό δράμα και ό πρώτος καθρέφτης. Σ' αυτό τό παιχνίδι των άντικατοπτρισμών φαίνεται, κατά τη γνώμη μου, όχι ή επίδραση του Μπράουνιγκ και του Μέρντιθ—που θάταν μέγανος λόγος—, αλλά ή άνθιση ενός σπόρου που τοποθετήθηκε μέσα στο πνεύμα του Ζίντ από τό διάβασμα του Μέρντιθ και προπάντων του Μπράουνιγκ, ό όποιος πολλές φορές έχρησιμοποίησε την μαργιόλα αυτήν τέχνη της άλλαγής των φωτισμών δείχνοντας ένα κεντρικό γεγονός όπως τό βλέπουμε μέσα στη ζωή δηλαδή όχι ολοκληρωτικά αλλά κατά τμήματα και τμήματα τμημάτων και διαμέσου του βλέμματός εκείνων που τό βλέπουν όπως έμεις.

Σημειώστε ότι έδω, στους «Κιβδηλοποιούς» στους όποιους έπιστρέφω γιατί αντιπροσωπεύουν τό κύριο έργο του μυθιστοριογράφου Ζίντ, βρίσκουμε σύγκαιρα τό ίδιο λυρικό, ήθικολογικό και θρησκευτικό στοιχείο που χαρακτηρίζει τό πνεύμα των «Τετραδίων του Άνδρέα Βάλτερ», της «Στενής Πύλης» και της «Ποιμενικής Συμφωνίας», άλλ' επίσης και τό ιδιαίτερο εκείνο όραμα που έπραγματοποίησε στις σάτυρες του. Σ' αυτές βρήκαμε κιόλας μερικά από τὰ συστατικά στοιχεία των «Κιβδηλοποιών».

Στον «Κακοδεμένο Προμηθέα» (ένα βιβλίο που δέν προσέχθηκε όσο έπρεπε από τους κριτικούς) είναι άξιοσημείωτο ότι βρίσκειται κιόλας πραγματοποιημένη ή πρώτη ιδέα που ξαναφαίνεται στις «Caves du Vatican» και που άποτελεί επίσης μίαν από τις τεχνικές λεπτομέρειες της συνθέσεως των «Κιβδηλοποιών», δηλαδή την άσκοπη πράξη. Έγινε πολς λόγος για την άσκοπη πράξη, και έκαμαν κατάχρηση από αυτήν οι περισσότεροι από τους νέους συγγραφείς, και γι' αυτό καταντάν κανείς να μη ξέρη από που πηγάζει. Πηγάζει άποκλειστικά από τό «Κακοδεμένο Προμηθέα» και άνάμεσα από τό έργο αυτό, πηγάζει από την αυτοκτονία του Κυρίλλοφ στους «Δαιμονισμένους». 'Ο Κυρίλλοφ πρώτος έφαντάσθηκε την άσκοπη πράξη, και προτού της δώση την άληθινή μορφή της, ό Ζίντ την έσατύρισε ό ίδιος στον «Κακοδεμένο Προμηθέα». 'Ο μηχανισμός της έδω έχει μιά ιδιόζουσα μορφή: ένας κύριος περπατεί, σταματά έναν διαβάτη, του ζητά την διεύθυνση κάποιου, ένός οποιοδήποτε, τον όποιον αυτός ό κάποιος δέν γνω-

ρίζει. Γράφει την διεύθυνση σ' ένα φάκελλο, ό φάκελλος αυτός περιέχει ένα πεντακοσάρικο που θα τό στείλη δίχως λόγο στον άνώνυμο αυτόν. Την ίδια στιγμή τραβά ένα χαστούκι στο μάγουλο εκείνου που του έδωσε τόσο πρόθυμα την πληροφορία και φεύγει. Διπλή άσκοπη πράξη: δέν έχει κανένα λόγο να στείλη σέ κάποιον ένα πεντακοσάρικο, ούτε να χαστουκίση τον πρόθυμο διαβάτη. Οι πράξεις αυτές είναι δλωδιόλου ξεκάφωτες, δίχως καμμία ρίζα: δέν είναι συνέπειες και ή πιό παράξενη από τις συνέπειες αυτές είναι ότι σχηματίζεται μιά σχέση αίτίας και άποτελέσματος άνάμεσα στον άνθρωπο που τρώγει τό χαστούκι και τον κύριο που δέχεται τό πεντακοσάρικο. Δίχως τό πεντακοσάρικο του πρώτου, ό δεύτερος δέν θά τρώγε τό χαστούκι, και αντίστροφως.

Την άσκοπη πράξη την ξαναβρίσκουμε στη «Caves du Vatican» όπου ό Λευκάδιος σκοτώνει έναν έπιβάτη στο τραίνο, δίχως λόγο και χωρίς να τον γνωρίζει, μόνο και μόνο για να κάμη μιά κίνηση που να μην έχη κανένα δεσμό με τίποτε. Κ' έδω ακόμα και πέρα ως πέρα στις «Κάβες του Βατικανού», κυκλοφορεί μιά ελρωναία σχεδόν ασύλληπτη. 'Ο Ζίντ ούδέποτε επίσης ώνόμασε τις «Κάβες του Βατικανού» μυθιστόρημα, αλλά σάτυρα, όπως τον «Κακοδεμένο Προμηθέα». Τό γελοιογραφικό στοιχείο επικρατεί: τὰ πρόσωπα άγγίζουσ τὰ όρια της φάρας, οι γραμμές του έργου είναι έξογκωμένες: ύπάρχει κάτι στις σκηνές και στις περιγραφές που θυμίζει την πελώρια γελοιογραφική διάθεση του Ντωμιέ. Με τη διαφορά ότι ό Ντωμιέ έκαμε γελοιογραφίες άπάνω σέ συνηθισμένα πρόσωπα, σέ πρόσωπα γνωστά που συναντούσε κανείς στο δρόμο, στα θέατρα, σέ όλα τὰ καταστήματα του Παρισιού, όπως και στην κυβέρνηση μέσα, ενώ οι γελοιογραφίες του Ζίντ αντιπροσωπεύουν πρόσωπα φανταστικά, πάρα πολύ ιδιόζοντα, που άνήκουν σ' αυτή την οικογένεια του Ζίντ που μετέχουν στα μίση του, στις περιφρονήσεις του, στις προτιμήσεις του. Δέν θυμίζουν στον μέσον άναγνώστη τίποτε από τις γνωριμίες, από τὰ γούστα, από τις προτιμήσεις του μέσου αυτού άναγνώστη, ένω ό Ντωμιέ έπρόσφερε στα μάτια του διαβάτη μορφές φανταχτερές και γνώριμες.

'Εκείνο που χωρίζει τον Ζίντ ως μυθιστοριογράφο από τους μεγάλους μυθιστοριογράφους που τους είχε πάντα στο νοϋ του και που τους πήρε για πρότυπα, είναι ότι ποτέ δέν σκοτίσθηκε να βγη έξω από τον έσωτερικό του κόσμο που μάς ζωγράφισε πάντα και που για την ώρα, δέν μοϋ φαίνεται να έχη ακόμα κανένα γενικό χαρακτηριστήρα. Λέγω για την ώρα, γιατί είναι

άδύνατο να έκφέρη κανείς την παραμικρότερη κρίση για τό μέλλον και για τον τρόπο που τό μέλλον θ' αντιμετώπιση τό έργο του Άντρέ Ζίντ. Έλέγχε για τον Σταντάλ ότι κι' αυτός παρούσιάζε τον ίδιο έξαιρετικό χαρακτήρα, αλλά αυτό τό συνεπέραναν από τις δυσκολίες της λογοτεχνικής σταδιοδρομίας του Σταντάλ και όχι από τὰ πρόσωπά του, γιατί άν τὰ προσέξη κανείς, θα βρη σ' αυτά, είτε γαλλικά είναι είτε Ιταλικά, ένα από τὰ κύρια χαρακτηριστικά της γαλλικής ζωής.

Οι ήρωες του Σταντάλ είναι δλοι φιλόδοξοι, που έλπίζουν να επιτύχουν στην κοσμική ζωή, είτε κοσμικοί τύποι μπλαζέδες που θέλγονται από τό θάρρος και από τον ήρωισμό. Αυτοί είναι χαρακτήρες, ό πρώτος μάλιστα, που είναι διαδεδομένος εύρύτατα σέ όλη τη Γαλλία και την Ιταλία, και μάλιστα δέ την εποχή που ζούσε ό Σταντάλ. Τό παράδειγμα του Ναπολέοντος και των στρατηγών του, οι εύκαιρίες των έπαναστάσεων και των καθεστωτικών άλλαγών, άνοιγαν στις φιλοδοξίες του καθενός άπέραντο στάδιο για να δράσουν. Έδω δέν ύπάρχει τίποτε τό έξαιρετικό. Ένω δέν συμβαίνει τό ίδιο με τον Ζίντ, ό όποιος δίνει στα πρόσωπά του μιά ψυχολογία άπόλυτα ειδική που άποτελείται από αίσθήματα πολύ σπάνια και πολύ ιδιόζοντα.

Μας είναι λοιπόν άδύνατον να γνωρίζουμε άν ό Ζίντ δημιουργεί, όπως έκαμε ό Ρουσσώ, μίαν κλίμακα νέων αξιών και αισθημάτων, που θάχουν ύστερα από αυτόν μίαν άπέραντη άπήχηση και που θά τον κάμουν άπόστολο και προφήτη ένός νέου τρόπου να νοιώθη κανείς τη ζωή, μιάς τάξεως συγκινήσεων που ήταν έως τώρα δοσμένες σέ πολύ λίγους διανοουμένους,— ή άν θά παραμείνη ένας μεμονωμένος συγγραφέας, έξαιρετικός για τον έαυτό του, αλλά δίχως ζωντανούς άπογόνους.

Καμμία λοιπόν από τις κρίσεις που έκφέρουμε σήμερα για τον Ζίντ δέν έχει χαρακτήρα όριστικό, γιατί ύπάρχει στη μέση ένα αίνιγμα που ό χρόνος μόνος έχει τὰ μέσα να τό ξεδιαλύνη.

Οι «Caves du Vatican», όσο και άν ήσαν «σάτυρα» ήσαν όμως κιόλας ένα μυθιστόρημα με την έννοια που τό αντιλαμβάνεται ό Ζίντ: πριν άπ' όλα ένα σύνολο πράξεων και προσώπων που άνεπτύσσονται μαζί, που είχαν επίδραση τὰ μέν έπάνω στα δέ και που βρίσκονταν σέ αντίθεση όχι τόσο από τὰ γεγονότα όσο από τις διαφορετικές άντιλήψεις που έχουν για τον κόσμο και για τη ζωή. "Όπως στους «Κιβδηλοποιούς» ύπάρχουν και στις «Caves du Vatican» δύο κόσμοι: ό κόσμος των προσαρμοσμένων ανθρώπων, των νοικοκυρέων, των ανθρώπων της ρουτίνας ή έ-

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ

Τό Βογατσικό ή Μπογατσικό, όπως τό λένε οί ντόπιοι, είναι χαριτωμένη κωμόπολη τής Δυτικής Μακεδονίας μέ 400 σπίτια και 2.000 πληθυσμό. Σέ ύψος 800 μέτρα είναι κτισμένο πάνω σέ καμιά είκοσαριά λοφίσκους, πού τό κάνουν πολύ γραφικό. Τό τοπίο έχει σχήμα τεράστιο άλογινοῦ πετάλου, ή περιφέρειά του αποτελείται από άλλεπάλληλες σειρές βουνών και λόφων μέ πολύ έμμορφες γραμμές και πού τόδώνουνά του πρὸς Νότον κοβεται άπ' τήν πλατύτατη άσημένια κορδέλλα του 'Αλιάκμονα και άφίνει τήνματιά νά ξεκουράζεται σέ μιιά υπέροχη άποψη, πού φθάνει ίσαμε τά βουνα, πού κρύβουν πίσω τους τήν 'Αλβανία και τήν "Ηπειρο.

Οί κάτοικοι του Βογατσικού είναι συντηρητικοί, υπερβολικά συντηρητικοί μάλιστα. Τηροῦν πιστά τις πατροπαράδοτες συνήθειες και παράδοσεις. 'Η οικογένεια είναι καθαυτό πατριαρχική μέ τά παλιά ήθη και έθιμα.

Ένας καλός έρευνητής θά μπορούσε νά βρῆ στο Βογατσικό άφθονο λαογραφικό υλικό. Πρέπει όμως νά είναι ώπλισμένος μέ ύπομονή και νά έχη καιρό στη διάθεσή του. Πρὸ πάντων καιρό. Γιατί ή οικογενειακές γνωριμιές δέν είναι και τόσο εύκολες στο Βογατσικό, άπ' τις γυναίκες δέ κυρίως θά μπορούσε κανείς νά μαζέψῃ τά στοιχεία πού θά πλούτιζαν τή μακεδονική λαογραφία. Και ή δουλειά αυτή πρέπει νά γίνῃ σύντομα.

'Η νεώτερη γενιά άρχισε ν' απομαθαίνῃ τά παλιά, άλλ' άπομένουν

μερικές ήλικιωμένες γυναίκες άνάμεσα στα 70 και τά 90 χρόνια. Αυτές θά μπορούσαν, αν έπεφταν σέ καλά χέρια, νά ξαναζωντανέψουν μιιά περασμένη εποχή και νά παραδώσουν στο μελετητή των μακεδονικών πραγμάτων ένα υλικό πολύτιμο, πού καθημερινώς χάνεται και σέ λιγάκι θά έχη σβύση για πάντα στη μνήμη των νεώτερων γενιών.

Μιά χαρακτηριστική εκδήλωση του κοινωνικού βίου των Βογατσιοτών είναι ο γάμος. Σήμερα άποποιείται και αυτός ολοένα περισσότερο. Πριν από λίγα χρόνια τώρα έπαιρνε τής διαστάσεις άληθινού πανηγυριού. Κρατούσε ολόκληρη βδομάδα και οί καλεσμένοι έτρωγαν, έπιναν και γλεντούσαν μιιά στο σπίτι του γαμπρού, και μιιά στο σπίτι τής νύφης, όπου οὔτε τά φαγιά, οὔτε τά ρακιά και τά κρασιά λογαριαζότανε. Είχε τότε τής εύτυχίας του τό χωριό και όλα ήτανε άφθονα παντού. Τώρα όμως τά άμπέλια τά κατάστρεψε ή φυλλοξέρα και ή γῆ εκεί πάνω δέν είναι τόσο εύφορη ώστε νά ξεπληρώνονται οί κόποι του γεωργού από άλλα πλούσια εισοδήματα. Γ' αυτό σιγά—σιγά και τά πατροπαράδοτα ήθη κι' έθιμα τής τελετής του γάμου ξεχνιούνται και μαζί μ' αυτά χάνεται και ή μοναδική εύκαιρία των γυναικών και των κοριτσιών νά χορέψουν μπροστά στον κόσμο στην πλατεία του χωριού ελληνικούς χορούς. Έπωφελούμενος από μιιά έπισκεψή μου στο Βογατσικό κατώρθωσα νά περιουλλέξω, όχι και πολύ εύκολα, λίγα πρά-

γματα άπ' τό λαογραφικό θησαυρό, πού κρύβεται ακόμα και φυλάγεται στη μνήμη των γεροντότερων. Σήμερα σάς δινω τά τραγούδια του γάμου κατά τό δυνατό περισσότερο εξακριβωμένα και συμπληρωμένα.

Καθώς δέν έχω ειδικότητα, τά τραγούδια αυτά τά παραδινω στη δημοσιότητα, χωρίς παρατηρήσεις και σχόλια, χωρίς συγκρίσεις και παραλληλισμούς. 'Η δουλειά αυτή είναι του έπιστήμονα λαογράφου, πού μπορεί από ένα άμορφο υλικό νά δημιουργήση τό μαγικό παλάτι, όπου θά φυλάγονται για πάντα οί θρόλλοι και ή παραδόσεις, τά ήθη και τά έθιμα του Μακεδονικού λαού.

* * *

'Η προετοιμασίες του γάμου, τόσο στο σπίτι του γαμπρού, όσο και στο σπίτι τής νύφης, αρχίζουν τό βράδυ τής Παρασκευής. 'Ένα συγγενικό κορίτσι, πού νά μη είναι ορφανό από μητέρα και πατέρα, πιάνει τό προζύμι, για τό ψωμί πού θά χρησιμοποιηθή στα τραπέζια των καλεσμένων. Μέσα στο προζύμι ρίχνουν δύο—τρία μικρά νομίσματα, βασιλικό, λίγο κρασί και τήν βέρα του γαμπρού ή τής νύφης. 'Όταν γίνῃ τό προζύμι, τό τοποθετοῦν μέσα σ' ένα κάνιστρο και ένα άψηλό παλληκάρι τό σηκώνει άπάνω άπ' τό κεφάλι του. Οί παρόντες ορμούν τότε και προσπαθοῦν νά τοιμπήσουν λιγάκι άπ' τήν ζύμη και λένε άστείζόμενοι στη νύφη: «Έτσι νά οέ τοιμπάει κι' ο γαμπρός» και στον γαμπρό: «Έτσι νά οέ τοιμπάει ή νύφη». 'Έν τῷ μεταξύ τό κορίτσι, πού ζύμωσε, άλευρωμένο όπως είναι χαϊδεύει τό γαμπρό ή τήν νύφη και αρχίζει γενικό άλεύρωμα όλων των καλεσμένων μέ τήν εύχή νά ζήσουν τά νιόγαμπρα και νά γεράσουν.

Τήν άλλη μέρα πού θά χωρισθῇ ή ζύμη σέ ψωμιά θά βρεθῇ τό δαχτυλίδι. 'Η ζυμάτρα θά τό περάση στο δικό της τό δάχτυλο και θά τό παρουσιάση στο γαμπρό ή τήν νύφη για νά πάρῃ τό δῶρο της. 'Απ' τά νομί-

σματα ένα κρατάει ή ζυμάτρα και ένα άλλο βάζουν στο σεντούκι τής νύφης για γούρι. Κατά τό ζύμωμα συγκεντρωμένοι γύρω άπ' τό κορίτσι, οί συγγενείς, οί φίλοι και ή φιληνάδες του γαμπρού ή τής νύφης τραγουδοῦν αυτά τά τρία τραγούδια:

A'.

Ψιλουλιχνοῦν τ' αλεύρι
κ' άφράτο τό προζύμι
κοράσιο τό ζυμώνει
μι μάνα, μι πατέρα
μι μάνα, μι πατέρα
μ' αδέρφια κι' αδέρφια.

B'.

Του κυρού γαμπρού ή μάνα
άνιβαίνει κατιβαίνει
κι' τούν ήλιου παραγγέλνει.
Ψῆσει ήλιάκιμ ψῆσει
τούτην τήν ήβδουμάδα
χαρά θέλου νά κάμου
στον πρώτο τόν υγιό μου.

Γ'.

'Η περιστερούδα ή νύφη μας
κάθετα στον Πύργο και τραγουδεί,
τραγουδεί και λέγει και μόν λαλει.
Κι' οὔτε νιόν φουβάται κι' οὔτ' άγουρου
μόν τήν πηθρά και τόν πηθρό
και τήν άντραδέλφη τήν Πηρινιώ,
πού θά τήν σηκώνῃ πολλά ταχύ.
Σῆκου κυρά νύφη δτ' εφίξει
πότε θά ζυμώσης έννιά ψωμιά
και νά καρτερήσης έννιά σινιά.

'Υστερα από τό ζύμωμα αρχίζουν τά κεράσματα και ο χορός. Σέρνει τόν χορό τό κορίτσι πού ζύμωσε, έτσι όπως είναι μέ τά ζυμάρια στα δάκτυλα, μέ τήν ποδιά τήν άσπρη και μέ τό φακιόλι στο κεφάλι. 'Ο χορός χορεύεται μέ τά ακόλουθα τραγούδια:

Δ'.

Περδικίτσιμ', χάι ξεφτέρι
ποιόν νά στείλου νά σῆ φέρῃ...
Στέλνου τόνα, στέλνου τ' άλλο
του βοργό του χελιδόνι
να μι φέρῃ τήν περδικά
τήν περδικά π' άγαπούσα
κι' χειμών κι' καλοκαίρι.

Ε'.

Πουλάκι κλαίει στην πόρτα μου
κι' άλλου πουλάκι του ρωτά.
— Τ' έχεις πουλάκι μου κι' κλαίς;
κόμα βράδυ μένεις μοναχό
κι' αύριο βράδυ μένομε τά δύο
στη ρίζα του βασιλικού.

Τὸ Σάββατο μεσημέρι ξυρίζεται ὁ
γαμπρός μ' αὐτὰ τὰ τραγούδια ποῦ
τραγουδοῦν γύρω του οἱ συγγενεῖς
καὶ οἱ φίλοι του:

ΣΤ'.

*Αργυρόμ' ξουράφι
σερν' ἀγάλια, ἀγάλια,
τρίχα μὴ ραῖσει
γιατ' αὐτὴ ἢ τρίχα
εἶν' ἀγουρασμένη
κι' ξαγουρασμένη
μὴ σαράντα ἄσπρα.

Ζ'.

Γαμπρέμ' τί μάνα σ' ἔκανε
κι' εἶσ' ἄσπρους σάν του γάλα,
καὶ τὸ βυζὶ ποῦ βύζανε
ἦταν μαργαριτάρι
κι' κούνια ποῦ σέ κούναγε
ἦταν μαλαματένια.

Τὴν ἴδια ὥρα μαζεύονται καὶ στὸ
σπίτι τῆς νύφης ἢ φιληνάδες τῆς καὶ
τὴν χτενίζουν τραγουδώντας τὰ ἴδια
τραγούδια, μὲ τὴν διαφορά, ποῦ ἀλ-
λάζουν μερικὰ ἀπ' τὰ λόγια: ἀντὶ
ξουράφι λένε χτένι, καὶ ἀντὶ γαμπρός
λένε νύφη.

*Αργὰ τὸ Σαββατόβραδο στὸ σπι-
τι τῆς νύφης συγγενεῖς καὶ φίλοι λυ-
ποῦνται ποῦ θὰ φύγη ἡ νύφη καὶ
τραγουδοῦν αὐτὸ τὸ λυπητερὸ τρα-
γούδι:

Η'.

Κόμα ἀπόψ' ἀντάμα
κι' αἶριο ὡς τοῦ γιόμα
κι' ἄν μὴ μάλουσέτι
τώρα χόρτασέτι
φάτι τοῦ ψωμί μου
πιέτι τὸ κρασί μου
κάτσοι καὶ στοῦν τόπουμ.

Τὴν Κυριακὴ τὸ πρωτὶ πάει ἡ νύ-
φη μὲ τῆς φιληνάδες τῆς ν' ἀποχαι-
ρετήση τὴν βρύση τῆς γειτονίας τῆς.
Ἡ μουσικὴ, ποῦ τὴν ἀποτελοῦν ἐγ-
χώρια ὄργανα, παίζει αὐτὸ τὸ τρα-
γούδι:

Θ'.

— *Αἴντε, συντρόφισσα,
νὰ πάμε γιὰ νερό.
— Σύρτι σεῖς, δὲν ἔρχουμι
γιατὶ μ' ἀρραβωνιάσαν
τοῦ ταχιά τὴν Κυριακὴ
μαντίλ' προβάδισα
φλουρί καρτέρησα.

Τὴν Κυριακὴ, τὴν ὥρα ποῦ στο-
λίζουν τὴν νύφη, ἢ φιληνάδες τῆς τρα-

γουδοῦν αὐτὸ τὸ τραγούδι:

Γ'.

Στὴν πόρτα Ἰσθηκα
κι' τλυγάδιαζα χρυσάφι μάλαμα.
Κι' ἀέρας φύσηξε
κὶ μὴ πῆρι τὴν κλωστή
κὶ τὴν πάει ψηλά-ψηλά
ψηλά στὸν οὐρανό.
Ἐβγάτε βάες καὶ βαγιοποῦλες μου
νὰ δῆτε φλούμπουρο πῶς φλαμπουρίζεται
τοῦ ταχιά τὴν Κυριακὴ.

*Ἡ νύφη ἀποχαιρετᾶ τοὺς δικούς
τῆς μ' αὐτὸ τὸ τραγούδι:

ΙΑ'.

*Ὅλοι μ' ἔδιουχαν κι' ὅλοι μὴ λέγαν οὔρε
ὡς κι' μάνα μου, κι' αὐτὴ μοῦ λέγει φεύγα
| οὔρε στὸ καλό.

Φεύγω κλαίγοντας, φεύγω παραπονιόντας.
Πέρνω τὸ στρατὶ, στρατὶ τὸ μονοπάτι.
Βρίσκω ἕνα δένδρι, ἕνα δμμορφο δένδρακι.
Στέκω, τὸ ρωτῶ καὶ τὸ βαργιαξετάζω.

— Μόρφο μου δένδρι, ψηλό μου κυπαρίσσι
ποῦ νὰ βραδυαστῶ καὶ ποῦ νὰ μείνω
| βράδυ.

— Νὰ κι' ὁ Ἰσκιός μου, πέσε γλυκὰ κοιμήσου.
Νὰ κι' ἡ ρίζα μου καὶ δέσε τάλογό σου.
Καὶ ταχύ-ταχύ τὸ νοῖκι νὰ πληρώσης.
Δυὸ σταμνιά νερὸ στὴν ρίζα μου νὰ ρίξης.

Τὸ ἀπόγευμα τῆς Κυρ.ακῆς, μετὰ
τὴν στέψι, γίνεται μεγάλος χορὸς
στὴν πλατεία ποῦ εἶναι κοντὰ στὸ
σπίτι τοῦ γαμπροῦ. Τὸν χορὸ τὸν
σέρνει πρῶτος ὁ νοῦνος (κουμπάρος),
ἐνῶ ἡ μουσικὴ παίζει αὐτὸ τὸ τρα-
γούδι:

ΙΒ'.

*Ἐβγαν τάγορια στὸ χορὸ
Κοράσια στὰ σεῖρια
Νὰ δοῦνε κι νὰ μάθουνε
Πῶς πιάνεται ἡ ἀγάπη.
Ἄπο τὰ μάτια πιάνεται
Στὰ χεῖλη κατεβαίνει
Κι' ἀπὸ τὰ χεῖλη στὴ καρδιά
Ριζώνει καὶ δὲ βγαίνει!

*Αργὰ τὸ βράδυ μετὰ τὸ γλέντι
στὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ, ἐνῶ ξεπρο-
βοδοῦν τὸν νοῦνο, ἡ μουσικὴ παίζει
αὐτὸ τὸ τραγούδι:

ΙΓ'.

*Ἄσπρο σταφύλι ροζάκι
καὶ κόκκινο κεράσι
τάντρόγουνο ποῦ γίνηκε
νὰ ζήση, νὰ γεράση.
Κι' νοῦνος ποῦ στεφάνωσε
Χρόνια πολλὰ νὰ ζήση
Νὰ δὸς ὁ Θεὸς κι' Παναγιά
Τοῦ χρόνου νὰ βαφτίση.

Ι. ΜΠΗΤΟΣ

Παράδουρα πρὸς τὴν Πέμπτη Ἐποχὴ

C' est dans la douce evasion nommée Avenir...

ANDRÉ BRETON

I

*Ξέρεις τὴν κόμη ποῦ ἔγραψε τὸν ἄνεμο; Τὶς ματιές ποῦ παραλληλίσανε
τὸν χρόνο; Τὴ σιωπὴ ποῦ ἔννοιωσε τὸν ἑαυτό της;*

*Ἄλλὰ εἶσαι σὺ μιὰ νυχτερινὴ ἐπιπόνησι ποῦ ἀρέσκειται σὶς βροχερὲς ἐκ-
μυστηγεύσεις. Ποῦ ἀρέσκειται στὸ τρίστιο ξάνοιγμα τοῦ πόντου. Εἶσαι
μιὰ περιπτώσις ἀκατόρθωτη ποῦ ὅταν ναυαγήσει βασιλεύει. Μὴ φαντα-
χηρὴ καταστροφὴ εἶσαι...*

*Ἄ! Θέλω ναρθοῦν τὰ στοιχεῖα ποῦ ξέρον ν' ἀρπάζουν. Ἡ μέση τῶν
συλλογισμῶν μου θὰ εὐφράνη τὴν καμπύλη τους διάθεση. Ὅταν ἀνε-
βουν μεγαλώνοντας τὰ δαχτυλίδια ὁ ξαφνικὸς οὐρανὸς θὰ πάρη τὸ χρῶ-
μα προτελευταίας μου ἁμαρτίας.*

Ἐνῶ ἡ τελευταία θὰ γοητεύεται ἀκόμη ἀπὸ τὰ μοναχικὰ τοῦτα λόγια!

II

*Ἐνα ποδοβολητὸ τελειώνει στὴν ἄκρη τῆς ἀκοῆς. Μιὰ σουρωμένη κατα-
γίδα χυμᾶει μέσα στὸ νεανικὸ στήθος ποῦ σπαταλεῖ τὴν ἀνεξήγητη φρεγ-
γοβολή του.*

*Ἡ ἐπιθυμία ἔχει μιὰ πολὺ φιλὴ κορμωστασιά καὶ σὶς παλάμες τῆς
καίει ἢ ἀπουσία.*

Ἡ ἐπιθυμία γεννάει τὸ δρόμο τῆς ὅπου θέλει νὰ περπατήσει. Φεύγει

Κι' ἕνας λαὸς ἀπὸ χέρια πρὸς ἐκείνη ἀνάβει θανμασμοῦ παρανάλωμα!

III

*Τὶ ὄμορφη! Ἐχει πάρε τὴ μορφή τῆς σκέψης ποῦ τὴν αἰσθάνεται ὅταν
αὐτὴ αἰσθάνεται πῶς τῆς εἶναι ἀφιερωμένη...*

IV

*Στὶ ἀμπέλια ποῦ δὲν ἔχουνε ἠλικία κρύφτηκαν οἱ καλοκαιρινές μου
ἐγκαταλείψεις. Ἐνας κυματισμὸς ἀνείρου τραβήχτηκε τάφησε κεῖ δὲν*

ρώτησε. Στα κουφά δίχτυα τους τὸ βόμβο στριφογύρισαν σμήνη μέλισσες. Τὰ στόματα μοιάσανε στὰ χρώματα φύγαν μεσ' ἀπὸ τάνθη. Τὰ νερά πολλὰ προῖνά σταμάτησαν τὴ μιλιὰ τους νυχτερινὴ κι' ἄδικτη.

Εἶναι γιὰ νὰ μὴν ξέρεις πιά τίποτε.

Κι' ὅμως πίσω ἀπὸ τάννημένο αὐτὸ βουνάκι ὑπάρχει ἓνα συναίσθημα. Δὲν ἔχει δάκρυα οὔτε συνείδηση.

Δὲν φεύγει δὲν επιστρέφει.

I

"Ἐνα δίχτυ ἀόρατο συγκρατεῖ τὸν ἦχο πὸν ἀποκοίμησε πολλές ἀλήθειες. Ἀνάμεσα στὰ πορτοκάλια τοῦ δειλινοῦ της γλυσιτῶ ἢ ἀμφιβολία. Φυσάει τὸ ἀμέριμνο στόμα. Ἡ γιορτὴ του κάνει νὰ λάμπουν οἱ ἐπιθυμητὲς ἐπιφάνειες. Μπορεῖ νὰ πιστέψει κανεὶς ὡς καὶ τὸν ἑαυτό του. Νὰ νοιώσει τὴν παρουσία τῆς ἡδονῆς ὡς μεσ' σὺς κόρες τῶν ματιῶν του.

Τῶν ματιῶν του πὸν ρέουνε ἀπὸ τὴν πλάνη τοῦ ἔρωτα. Καὶ βρίσκουνε τὴν παρθενικὴ τους ἀσέλγεια μέσα στὴ διάφανη δροσιὰ τῆς πὸν νυχτερινῆς χλόης μου.

VI

"Ἐνα ζαρκάδι τρέχει τὴν κορυφογραμμὴ. Κι' εἰς δὲν ξέρεις τίποτε γι' αὐτὸ εἶναι τόσο καθαρὸ τὸ διάστημα. Κι' ἂν μίσης ποτὲ ἢ βροχὴ πὸν θὰ σὲ κατακλύσει λυπητερὴ θὰ εἶναι.

Φεύγα ζαρκάδι! Πόθε κοντὰ στὴ λύτρωσή σου φεύγα ζωὴ σὰν κορυφογραμμὴ.

VII

Παραμύθια γαλουχήσανε τὴ βλάστηση τῆς ἡλικίας αὐτῆς πὸν ἀνεβάζει τίς νεραντζιὲς καὶ τίς λεμονιὲς ὡς τὴν ἐκπληξὴ τῶν ματιῶν μου. Τί θὰ ἦταν ἢ εὐτυχία μὲ τὸ ἀκατόρθωτο σῶμα της ἂν εἶχε μπερδευτεῖ μέσ' σὺς ἐρωτοτροπιὲς τῶν χλωρῶν αὐτῶν ἐκμυστηρεύσεων; Δὲν χέρια περιμένουνε. Στὸν ἀγκῶνα τους στηρίζεται δλόκληρη γῆ. Στὴν ἀναμονή τους δλόκληρη ποίηση. Πίσω ἀπ' τὸν λόφο ὑπάρχει τὸ μονοπάτι πὸν χάραξε ἢ φρεσκειὰ περπατησιὰ τῆς διάφανης ἐκείνης κόρης. Εἶχε φύγει μεσ' ἀπὸ τὸ πρῶτ' τῶν ματιῶν μου (καθὼς τὰ βλέφαρα εἶχανε κάνει τὸ χατήρι τοῦ ἡλιου τους) εἶχε κρυφτεῖ πίσω ἀπὸ τὸν ἴσκιό της ἐπιθυμίας μου—κι' ὅταν μιὰ θέληση πῆγε νὰ τὴν κἀνὴ δική της, αὐτὴ χάθηκε φουσημένη ἀπὸ στοργικὸς ἀνέμους πὸν ἢ προστασία τοὺς ἦτανε φωτεινὴ. Τὸ μονοπάτι ἀγάπησε τὸ λόφο κι' αὐτὸς πιά ξέρει καλά τὸ μυστικό.

"Ἐλα λοιπὸν ἀλαργεὴν ἐξαφάνιση! Τίποτε ἄλλο δὲν ποθοῦν περισσότερο

οἱ ἀγκαλιὲς τῶν κήπων. Στὴν ἀφῆ τῆς ἀπαλάμης σου θ' ἀγαλλιάσουν οἱ καρποὶ πὸν τώρα μετεωρίζονται ἄσκοποι. Στὸ διάφανο στήριγμα τῆς κορμωσιασιᾶς σου τὰ δέντρα θὰ βροῦν τὴ μακροχρόνια ἐκπλήρωση τῶν ψιθυρισμένων τους ἀπομονώσεων. Στὴν πρώτη σου ξεγνασιὰ θ' ἀξήσουν τὰ χορτάρια σὰν ἐλπίδες. Ἡ παρουσία σου θὰ δροσίσει τὴ δροσιὰ.

Τότε θ' ἀνοίξης μέσα μου τὰ ριπίδια τῶν συναισθημάτων. Δάκρυα συνειδήσεων, πολὺτιμες πέτρες, επιστροφές κι' ἀπουσίες. Κι' ἐνῶ θὰ τρέχει ὁ οὐρανὸς κάτω ἀπ' τίς γέφυρες τῶν πλεγμένων χειρῶν μας, ἐνῶ οἱ πὸν πολὺτιμοὶ κάλυκες θὰ ταυριάζουνε στὰ μάγουλά μας θὰ δώσουμε τὸ σχῆμα τοῦ ἔρωτα πὸν λείπει ἀπὸ τίς δράσεις αὐτῆς

Τότε θὰ δώσουμε

Στὴ λειτουργία τῶν δυσκολώτερων ὀνείρων μιὰ σίγουρη παλινορθώση!

1934

ΟΔΥΣΣΕΑΣ ΕΛΥΤΗΣ

Ἀγαπῶ

Ἀγαπῶ κι' ἀρρωσταίνω τρυφερὰ σὰν τὸ λέω
στὰ τραγούδια πὸν γράφω μὲ τὴ λάμπα τὰ βράδια,
στὴ βουβὴ κάμαρά μου πὸν ἀγρυπνεῖ στὰ σκοιὰδια,
μὲ μιὰ ἀγάπη τρελλὴ πὸν μὲ κάνει νὰ κλαίω.

Πόσο ἀνέλπιστα ὠραῖα τὸν ἀγάπησα Θεέ μου,
σὰν παιδί κορραμένο σὶν ποδιά μου ἐκοιμήθη
προσκεφάλι ὅταν τοῦῆσα τὰ μικρὰ μου τὰ στήθη,
κι' εἶδα λάγνα τὰ βλέφαρα τὰ χουσαῖ του νὰ τρέμουν.

—ὦ, παιδί μου, εὐτυχὴς γεῖρε δῶ καὶ πιά κοίμου—
στὴ σιωπὴ του νανοῦρισα σὰ μανούλα σλυμμένη,
καὶ τὸν εἶδα νὰ κλαίει ἀπὸ χαρὰ καὶ νὰ δένει
μὲ δεομοὺς ἀπὸ αἷμα τὴν παιδοῦλα ψυχὴ μου.

Τί ἡδονὴ τὴν δομὴ καὶ τὴν ρώμη του ἀκέρια
στὸ ἀπολλώνειο κορμὶ νὰ προῶνω τοῦ ἀντρός μου,
τί χαρὰ τὰ μικρὰ μου νὰ τὸν σφιγγουνε χέρια
σὰν οὐράνιο δῶρο ποῦπεσε ἄξαφνα μπρὸς μου!

Ἀγαπῶ κι' ἀρρωσταίνω τρυφερὰ σὰν τὸ λέω
στὰ τραγούδια πὸν γράφω μὲ τὴ λάμπα τὰ βράδια,
στὴ βουβὴ κάμαρά μου πὸν ἀγρυπνεῖ στὰ σκοιὰδια,
μὲ μιὰ ἀγάπη τρελλὴ πὸν μὲ κάνει νὰ κλαίω...

ΡΙΤΑ ΜΠΟΥΜΗ ΠΑΠΠΑ

δοκιμογράφο και μυθιστοριογράφο. Σκοπός του είναι η ανανέωσις και η κυριαρχία του μεσογειακού πολιτισμού, ή υπεράσπιση του λατινικού πνεύματος και η δημιουργία μεταξύ των λατινικών χωρών μιᾶς ἀλληλεγγύης σταθερᾶς και ἀποτελεσματικῆς. Μᾶς δόθηκε εὐκαιρία νὰ διαπιστώσουμε πῶς τεύχη ὁλόκληρα ἀπὸ ἀφορμὴ ὠρισμένων γεγονότων ἀφιερῶθη-

καν γιὰ νὰ ἐξετασθεῖ ἡ πρόοδος ποὺ ἔχει συντελεσθεῖ σὲ ὠρισμένα πνευματικὰ κυρίως ἐπίπεδα και νὰ γίνῃ φανερὴ ἡ ἀξία. Μὲ εὐχαρίστησὴ της—ὅπως μπορούμε νὰ ξέροουμε—ἡ Διεύθυνσις τοῦ «Front Latin» θὰ δέχονταν τὶς γνώμες τῶν ἀρμοδίων προσώπων τῆς χώρας μας.

ΕΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΑΝ

ΚΛΕΩΝΟΣ ΠΑΡΑΣΧΟΥ

“Δέκα” Ἑλληνες Λυρικοί,,

Κάλβος, Καρατούτσας, Καβάφης, Μαλακάσης, Πορφύρας, Βλαστός, Σικελιανός, Οὐράνης, Φιλύρας Καριωτάκης.

(Κριτικὲς μελέτες)

Σ. ΚΑΣΤΡΙΩΤΙΣΣΑΣ & Γ. ΑΣΤΕΡΙΟΥ

(εἰκονογράφησις Π. ΡΕΓΚΟΥ)

“Παραμυθένιος Κόσμος,,

12 μῦθοι συνθεμένοι με ὑλικὸ τῆς Νεοελληνικῆς Μυθολογίας, γιὰ παιδιά.

Ἔκδοσις Δ. Ἀλεξίου Δραχ. 30

ΣΕ ΟΛΑ ΤΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ

ΑΔΚ ΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΥ

Η ΗΡΩΙΚΗ
ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΑ

ΕΝΝΕΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1938

ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΙΔΡΥΘΕΙΣΑ ΤΩ 1841

Κεφάλαια Μετοχ. και Ἀποφραματικά Δρχ. 1.205.000.000
Καταθέσεις τῆ 31 Δεκεμβρίου 1936 » 10.103.000.000

ΚΕΝΤΡΙΚΟΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΥΠΟΚΛΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΑΚΤΟΡΕΙΑ ΕΙΣ ΟΛΗΝ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ
ΑΝΤΑΠΟΚΡΙΤΑΙ ΕΙΣ ΟΛΑΣ ΤΑΣ ΧΩΡΑΣ ΤΟΥ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ

Ἡ Ἐθνικὴ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος
ἐκτελεῖ πάσης φύσεως τραπεζικῆς ἐργασίας εἰς τὸ ἐσωτερικὸν
καὶ ἔξωτερικὸν ὑπὸ ἐξαιρετικῶς συμφέροντας ὄρους.

Δέχεται καταθέσεις
(εἰς πρώτην ζήτησιν, ἐπὶ προθεσμίᾳ καὶ ταμειυτηρίου)
εἰς δραχμὰς καὶ ξένα νομίσματα μὲ λίαν εὐνοϊκὰ ἐπιτόκια.

HELLENIC BANK TRUST COMPANY
NEW - YORK, 51 MAIDEN LANE

Ἰδρυθεῖσα ὑπὸ τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος,
συμφώνως μὲ τοὺς νόμους τῆς Πολιτείας τῆς Νέας
Ἰόρκης, πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν ἐν Ἀμερικῇ Ἑλλήνων
Κεφάλαια ὀλοσχερῶς καταβεβλημένα 1.350.000